سۉنه یاتگن

دوتار چۉغلری

عبدالقادر مرادي

اۉزبیکچه‌گه اۉگیرووچی:

ایشانچ تۉره

www.ezgu.org

سۋنەياتگن دوتار چۋغلری

(رومان)

عبدالقادر مرادي

اۋزبېکچەگە اۋگيرووچی:

ايشانچ تۋرە

www.ezgu.org

کتاب بیلگیلری:

- **کتاب آتی:** سؤنه‌یاتگن دوتار چۆغلری
- **یازووچی:** عبدالقادر مرادي
- **اۆزبیکچه‌گه اۆگیرووچی:** ایشانچ تۆره
- **ادیتور و نشرگه تیارلاوچی:** محبوب الله توران
- **کتاب بیتلرینی ترتیبگه سالووچی:** محبوب الله توران
- **نشر ایتووچی:** منگوپیدیا کتابخانه‌سی
- **نشر ییلی:** ۱۴۰۴ هـ.ش/۲۰۲۵ میلادي
- **نشر ییری:** قدیمگی خراسان نشریاتی –کابل
- **سان:** ۱۰۰۰ جلد

چاپ حقی نشر ایتووچیگه تیگیشلی‌دیر.

www.ezgu.org

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ezgu.org

www.ezgu.org

چاغداش ادبیاتیمیز مسئله‌لری

بیله‌من، چاغداش ادبیّاتیمیز حقیده گپیریش هلی اېرته. نېگه دېگنده، اونینگ مضمونی تیرن، سلماغی کوچلی، بۋیی یوکسک، شکللی رنگمه-رنگ، یوکی اېسه آغیر. شونده‌ی سیناولرگه تیّار اېمسلیگیمیز؛ اونگه توریش بېره‌آلمه‌گنیمیز اوچون بو حقده سۋز یوریتیش هلی بروقت. بونده‌ی ادبیات، اصلیده، غیبدن بیر ملتگه «وحی» قیلیب توشیریلمه‌یدی البته. کتّه و اوزلوکسیز مطالعه، تینیمسیز حرکت، آغیر محنت، فدایی‌لیک، مسئولیت و اوزاق تجربه حسابیگه انه شونده‌ی اولکن ادبیاتگه اېریشیش ممکن بۋله‌دی. بو شرط-شرایطلر بیزده افسوس که شکللنمه‌یپدی. چاپه‌یاتگن، یوگوره‌یاتگن قلم یۋق تۋغریسینی اَیتگنده. نېگه؟ ایجاد کیشیسی اۋزینی شو هواگه ماسلب، یۋقاریده‌گیلرنی عملگه آشیرسه بۋلمه‌یدی‌می؟ بۋله‌دی. کتّه-کتّه دعوالرنی قیلمسدن، ایشنی سواددن باشله‌سک. علمدن اۋزیمیزنی یۋقاری توتمه‌سک؛ بیر عمر طلبه‌لیکنی بۋینیمیزگه آلسک‌کینه کاسه‌میزنینگ تگی آقرر. یۋقسه، اۋشه اېسکی حمام، اېسکی طاسلیگیمیزچه توره‌بېره‌میز اۋرنیمیزده. قلملر انچه سېکین، آقسب قیمیرله‌یپدی، بیراق، یېلیب-یوگوریب چاپه‌ی دېسه اۋقیش و کتّه تجربه‌گه سوغاریلگن یارقین بۋیاق یېتمه‌یدی.

تن آلیب اَیتیش کېره‌ک که، بیز قلمکشلر کېره‌کسیز عنعنه‌لر، شکل و قاعده‌لر قابیغده بیقینیب کېتگنمیز. قابیقلرنی یاریب چیقیب، طرفه فکرلر دنیاسیگه کیره‌ی دېسک، بیلگنلریمیز تۋسقینلیک قیلیب تورگنگه اۋخشه‌یدی. همه‌دن

www.ezgu.org

مهمی اۋزبېکچیلیک ذهنیتیمیزده افگارلیک قصوری بار. انچه آرقه‌ده قالگن، اۋته تۆپاری، معیشي خلققه اَیلنیب قالمه‌یپمیزمی؟ یازه‌یاتگنلریمیز جمعیتمیز روحیتی‌نینگ حقیقي کۆزگوسی. بو کۆزگوده اۋزیمیزنی عنعنوي قیافه‌میزنی کۆره‌میز. تۆغری، بو نرسه تفکر آینه‌سیگه قـَی تاماندن و قنده‌ی کۆز بیلن قره‌شگه باغلیق. هر کیم هر خیل کۆره‌دی اۋزینی کۆزگوده. همه گپ شونده که، آینه‌میز سینیق و خیره. اونی باشقه نرسه‌لرگه اۋخشب، یه‌مب، اولب، قوره‌ب، بوت قیلیب بۆلمه‌یدی.

چاغداش ادبیاتیمیزنینگ یاشی اونچه‌لیک اوزون ایمس. «باریگه برکه»، - دېب اَیته‌دیگن بۆلسک، اوزاغی بیلن سۆنگّی ۳۰-۴۰ ییلدن نریگه اۋتمه‌یدی. شوندن بویان شعردیر، نثردیر - قاغذلر قاره‌لنیب کېله‌یپدی. منه شو یازگنلریمیز، بلکه، تبرک سنه‌لیب، توتیادېک کۆزلرگه سوریلر، بلکه، اولر آشقال-اخلت ایدیشگه آلیب باریب تشلشگه-ده یره‌مس. بو نرسه تاریخده کۆپ باره کوزه‌تیلگن. بونده‌ی‌لرنی هیچ کیم ایسلمه‌یدی. اولرنی ایسلشگه وقت هم تاپه آلمه‌یدیلر. کۆریبسیز که، معاصر شعریت و نثریمیزنینگ اساسچیلری؛ قۆللریده مَیاق[1] توتگن دارغه‌لری قارانغی یاباننده[2] کاروان‌سیز بۆلیب، قطاریدن اوزیلیب قالیبدی...

ایزله‌ی-ایزله‌ی تاپگنیم

خوش، جنوبي تورکستان اۋزبېکلری ادبیاتی‌نینگ گلچراغینی کیم‌دیر یاقیشی کېره‌ک ایمسمی اخیر؟ دارغه‌سی بۆلمسه-ده، یوک تشووچیسی بۆلسین.

[1] مَیاق: مشعله.
[2] یابان: دشت.

www.ezgu.org

ارزیمه‌یدیمی؟ یره‌شه‌دی، جوده یم ارزییدی. آته‌سیگه رحمت، برکه تاپسین! - دېیدی خلقیمیز بونده‌ی یازووچیلرگه. بیز اۏزبېکلر، ۷۰دن آشیق حکایه، بیر نېچه ناویل (قصّه) و رومان یره‌تگن یازووچیمیز بارلیگیدن احتمال بېخبردیرمیز. بلکه، اونی کۏپچیلیک تَنیر؛ اَیریملر تَنیمس‌دیر. توغمه نثرنویس بو یازووچی قادر مرادي بۏله‌دی.

آلدیندن اَیتیب قۏیه‌ی، اونینگ بیر عیبی بار. اۏز آنه تیلیده یازه‌آلمه‌یدی. بو دېگنی یازووچی اۏز خلقی، تیلی، مدنیتی و اۏتمیشینی سېومه‌یدی دېگنی اېمس. مېنینگ قره‌شیمچه، آنه تیلیده یازه‌آلمه‌گنی باعث یازووچینی هیچ‌گه چیقریب قۏییش انصافدن بۏلمه‌یدی. اونینگ کیملیگینی، یازگن حکایه‌لری، تفکری دنیاسی اَیتیب توریبدی. بو یازووچی‌نینگ یازگنلری سان و سلماق جهتیدن هم اعتبارگه لایق. اثرلری بیزدن اۏقیش و اۏرگنیشنی تقاضا قیله‌دیگن ادیب. مېن کۏنگیل امری بیلن بو یازووچی‌نینگ بیر رومانی، ییگیرمه‌گه یقین حکایه‌لرینی اۏقیب چیقدیم. مېنی اۏزیگه تارتدی بو اثرلر. قالگنلریگه افسوس وقت تاپه‌آلمه‌یپمن...

قادر مرادي اۏزبېک ملتیگه منسوب بۏلگنی اوچون‌گینه، اونینگ بیتگنلرینی اۏقیگنیم یۏق. اونده‌گی بدیعي یوکسکلیک، اثرلریده‌گی واقعه-حادثه‌لر خلقیمیزنینگ کېچمیشی بۏلگنی و یشب تورگن کونلری‌نینگ نفسی اوف اوریب تورگنی اوچون اۏقیدیم. اوندن اۏقیگن و اۏرگنگنلریم، مېنگه قادر مرادي چاغداش اۏزبېک ادبیاتی‌نینگ صلاحیتلی و ییریک نماینده‌سی، دېب اَیتیشگه اساس بېره‌دی.

www.ezgu.org

کافکانینگ سحرلی نفسی

جهان ادبیاتیگه علیحده مکتب بۉلیب کیرگن بو یازووچی بیلن سیز عزیزلر یخشی تَنیش‌سیز. دنیاده کمدن-کم ادیب کافکا یۉلیدن باریب، شاه اثرلر قالدیره آلگن. بویوک ایران یازووچیسی صادق هدایت اۉزی‌نینگ «بوف کور» («بایقوش») رومانی بیلن کفکا ایزیدن باره آلدی.

اوندن کېین اۉزیمیزنینگ کم سوقوم یازووچیمیز قادر مرادي کافکاچه یازیش یۉلینی تجربه قیلدی. قادر مرادي‌نینگ «سورمه و خون» (قۉلینگیزده‌گی رومان)، «کیمیانینگ کۉزلری» ینه قطار حکایه‌لری عیناً، کافکا نفسی تېککن شاه بدیعیت نمونه‌لردیر. «قار یاپینگن بابا» حکایه‌سیده هم کافکانینگ نفسی اوف اوریب توره‌دی. قادر مرادي‌نینگ اوشبو حکایه‌سیده سمبولیزیم و رومانتیزیم عنصرلرینی قاریشتیریب، سینگیدره آلگن. ادیب‌نینگ اوغانستان یازووچیلری آره‌سیده یوکسک موقعی بار. امّا، اونی تن آلمسلیک، تورکستان-اۉزبېک اۉغلانی بۉلگنی اوچون کۉره آلمسلیک اولرده کۉپراق حکمرانلیک قیله‌دی. «قار یاپینگن بابا» حکایه‌سیده اثرنینگ روحیگه فتور یېتکزمه‌یاتگن کمچیلیک نقطه‌لر هم یۉق اېمس. اوشبو حکایه تېوره‌گیده ینه اَیتماقچی بۉلگن فکرلریمیز بار.کېینراق ادبي تدقیقاتلرده بونده‌ی کمچیلیکلر خصوصیده فکر بیلدیره‌جکمیز.

ایشانچ تۉره

تورنتو، کانادا

www.ezgu.org

بیر آغیز سۉز

«سورمه و خون» دېب ناملنگن قۉلینگیزده‌گی اوشبو رومان، مملکتیمیزنینگ تنیقلی یازووچیلریدن عبدالقادر مرادي قلمیگه منسوب بۉلیب، او اۉزبېک ادبیاتی‌نینگ یارقین سیمالریدن بۉلگن استاد ایشانچ تۉره آرقه‌لی «سۉنه‌یاتگن دوتار چۉغلری» نامی بیلن اۉزبېکچه‌گه اۉگیریلگن.

اوشبو رومان، خلقیمیزنینگ ییللر دوامیده جبر و ستملر آستیده‌گی وضعیتی‌نینگ بیر نمونه‌سی‌دیر. بو اثر، نه‌یالغیز ساده تیل بیلن یازیلیشی سببلی، بلکه خلق‌نینگ کونده‌لیک حیاتی، قووانچلی دملری، عرف-عنعنه‌لری، مراسملری، انساني تویغو، آرزو-هوسلر و عایله‌وي تیریکچیلیکنی یخشی و مکمل صورتده تصویرله‌ی آلگنی بیلن هم اهمیت کسب اېته‌دی.

عبدالقادر مرادي، اثرلرینی عموم صورتده فارس تیلیده یازسه-ده، کۉپینچه اۉزبېکانه حیات و شو خلق‌نینگ باشدن کېچیرگنلری تۉغریسیده قلم تېبره‌ته‌دی. بو البته که اونینگ خلق آلدیده اۉزینی مسوول حس قیلیشی و مملکتده بۉلیب اۉتگن آغیر فاجعه‌لردن آسانلیک بیلن کۉز یومه آلمسلیگیدن کېلیب چیقه‌دی.

حاضرگی کونده هم حقیقي خورسندچیلیکدن محروم بۉلیب کېله‌یاتگن افغانستان خلقی، اۉتمیشده جوده قیغولی کونلرنی باشدن کېچیرگن. بو

www.ezgu.org

حماسه‌لر قاغازگه توشیریلیشی اوچون عبدالقادر مرادي‌گه اوخشه‌گه ینه قنچه قلم صاحبی‌نینگ تینیم‌سیز محنتی کېره‌ک بۉله‌دی.

عبدالقادر مرادي، بو رومان‌نی جوده نازک‌بینلیک و جۉشقین قلب بیلن یازگن. او بیرگینه قۉشیقچی‌نینگ سرنوشتی بیلن باغلیق بیر حادثه واسطه‌سیده او یشه‌یدیگن توپراقده‌گی حاکم وضعیت و اهالی‌نینگ باشیگه کېلگن معمالرنی تۉله‌لیگیچه شرحلب بېره‌دی.

بیز بو محنتکش یازووچیگه اولوغ تنگری درگاهیدن ساغلیک و سلامتلیک، همده ایجادي برکه آرزو قیلر ایکنمیز، ایشانچ تۉره جنابلری‌نینگ بو رومان‌نی ترجمه ایتیش تۉغریسیده‌گی اینتیلیشلرینی جوده یخشی بهالب، اولرگه-ده تن‌ساغلیک، روحي خاطرجمعلیک و ادبي ایشلریگه استقامت و برکت ایستب قاله‌میز.

حرمتلر ایله

محبوب الله توران

۱- میزان، ۱۴۰۴ هـ.ش /کابل

www.ezgu.org

سۆنەياتگن دوتار چۆغلری

آته-اۆغیل ایکّیمیز نیق اېتمەی، جیم‌گینه نا انیق و قارانغی کېلەجک تامانگه قرەب بارماقده اېدیک. آتم تویه اوستیده، رنگ و قوتی اوچگن و غمگین بیر کۆرینیشده اېدی. کۆزلری الیس-الیسلرگه قدەلگن آتم، بو سفردەسیره ایستمەگنلرینی اېمس بلکه، اۆزی آرزو قیلیب یورگن نرسەنی کۆریش ایلینجیده اېدی گویا. امّا، اۆشندن کۆنگلیده قندەی‌دیر قۆرقوو و اضطراب.

مېن بۆلسم، ساربان بالەگه اۆخشب، کاووشلریم قۆلتیغیمده؛ قۆلیمده اېسه تویەنینگ نۆختەسی؛ جانورنینگ آدیملشی‌گه قرەب، آیاق یَلنگ، سېکین-سېکین یوریب بارەمن. آته-باله ایکّیمیز هم توشکونلیککه توشگنمیز و جوده خفه اېدیک. آتمگه کۆز قیری تشلەدیم، قرەسم آتم نظریمده قدرتلی، شان و شوکتلی بیر شاەگه اۆخشب کۆرینْدی؛ شوندەی شاه که، او آخر-عاقبت، مجبوریت و چارەسیزلیکدن اۆز تاج و تختینی تشلب، قۆلی بۆم-بۆش حالدەیورتیدن بدرغه اېتیلگن؛ قووغون قیلینگن بیر احوالده بارەیپتی. قرەب باقسم او همّه نرسەسیدن امیدینی اوزگن، مغلوبیتدن ناعلاج سفرگەچیققن بیر سلطانگه اۆخشەیدی؛ شوندەی سلطان که، یخشیلیکلری طفیلی فقرالری اونگەیالباریب: «هه کیتمنگ حضرتیم!»-دېیه اېتگی‌گەیاپیشیب آلگندېک گویا .امّا،کېکسەییب قالگن، جهان

حكمدارى آتم اۋشه تابدەدنياگه قۋل سيلكيب، بار-يۋغينى تشلب كېتيشگه مجبور اېدى. احتمال موهوم آرزولريگه اېريشماقچى بۋليب، قيسىدير يورتگه، ياپيق بير تقديرگەيېتەيين، دېب سفرگەچيقيشگه مجبور اېتيلگندى. مېن اۋزيم اېسه رويالرى دنياسى بۋش و موزلب قالگن؛ قلبى بوتون آرزولر گۋرستانيگه اَيلنگن؛ ناكام، نامراد و مغلوبيتگه اوچرەگن بير شهزادەگه مېنگزەيمن. مېن هم يۋقاتگن آرزولريم بېلگيسينى كۋررمن، دېيه فقط اوزاق-اوزاقلرگه تيكېلەمن. آته-باله گويا، قۋلدن بېرگن بير نرسەلرگەيېتەميز، دېگن اميد بيلن كېتماقده اېديك. ناچارليكدن همّه نرسەسينى قالديريب، قوپّە-قورويق چۋل و بيابانلرگەيوز توتگن؛ آخرى-كېتى كۋرينمس؛ يورەك آرزولرى هيچ اوشالمس يۋللرگه اميد باغلەگن عدل و انصاف، عشق و محبت يۋليدەگى سورگون قيلينگن شاه و سلطانلر هم بۋلركن-ده. بيز ايكّيميز غمگه قاريلگن و توشكون بير كيفيتده اېديك. خودّى، اۋشەياقمەگن جايدن قَيتگندېك، يورەگيميز ناشاد و كۋنگليميز تارتمەياتگن يۋل سرى بارّرديك. قالمسليككه بويوريلگنديك، كېتيشگه مجبور اېديك گويا. قيزيق زمانلر بۋلدى. كېتەياتيب ذهنيميده بير سۋراق لحظەمه-لحظه كوچەييب بارردى؛ چيندن هم بيز بير نرسەدن اجرەليب، نا تَنيش و يات ديارگه روانه بۋلگنميزمى؟ كېلەجگى باشيدن قارانغى كۋرينيب تورگن بو يۋل ايشانگودېك اېمس-كو!. آدم بالەسى كۋره-بيله توريب، گاه پيت اۋزينى قودوققه آتەديمى اخير؟ بيلمس اېكنمن. بو سۋراقلر اوچون اۋزيمگه بيرار جوابيم يۋق اېدى. انه شو كېتيب

www.ezgu.org

بارەياتگنيميز بير حقيقت. اۋتيمش آرتده قآليب بارر، قدم-بەقدم کېتيب بارماقدەميز. بيز آديملەگن سەيين اۋشه کېچميشدن ييراقلەشَرديک. هر بير قدميميز بيلن ينه بير لحظه اۋتيشيميزگه قۋشيليب، ماضیگه اَيلنيب بارردی. اۋشه دقيقەلرده اۋتميش بير لحظه بۋلسين بيزگه تينچليک بېرمسدی. مېن اوچون قۋرقوو، نامعلوم کېلەجک‌نينگ اۋزی يېترلی بير اضطراب ايدی؛ قدم-بەقدم اوزاقلشيب بارەياتگن کېچميشلر اوچون اونگه ايکّينچی بير اضطراب کېليب قۋشيليشگه حاجت يۋق. کېچمش‌نينگ آغريقلی هجومی و نااَنيق تقدير تامان سفر قيليش‌نينگ دردی باشيمده توريبدی. بير ثانيه بۋلسين اولرنينگ اذيتيدن قوتيليش قَيده دېيسيز. قارانغو کېلەجکدن ميیەمده گَودەلەگن تصويرلر اونچەليک دهشتلی ايمسدی. قَيده دېيسيز، دليمگه مدار بۋلسين اوچون بير يوتوم غم-غصّەمنی ايچيمگه سالەی، دېسم اۋتميشلريم اذن بېرمسدی.

گاه اۋتميش بيلن آليشەمن، گاه-ده نا انيق کېلەجککه شونغيب کېتەمن؛ لااقل اونچەليک قۋرقينچلی بۋلمەگن تصويرلرنی اۋزيمچده‌چيزيشگه تيريشەمن. ايکّی-اوچ منظرەنی چيزمسدن، قندەی‌دير قۋللر ياقمدن اوشلب مېنی ماضیگه قرەب يېتکلر ايدی.آتم‌نينگ دوتاری، آدملر، کۋچه، آنم، خالم‌نينگ قيزی قمر، تۋيلر، قۋشيق، اۋيين-کولگی، ساووق قيش و جزيرەمەيازلر هنوز کۋز اۋنگيمده. عجب روزگار ايدی، قندەی زمانلر بۋلدی.کۋچەداشيميز صمدنينگ: «بوندن بدتريدن توبه!»- دېگن گپی راست چيقدی شېکيللی! او ضرری تېگمس تېلبه و عجايب بير آدم ايدی.

www.ezgu.org

هیچ کیم بیلن ایشی یۉق. صمد نه تیلبه ایدی، نه ساغ. اونینگ ایشی کیشیلرنینگ سوپورینديلرینی اویلریدن، تشقریگه آلیب باریب تشلش؛ آدملر اونگه خذمتی اوچون کۉیلککمی، ایسکی ایشتآنمی، توتیلگن بیر جفت کاووش یاکه کیچه‌دن قالگن آوقتلرمی بیرر ایدیلر. گاه پیت، بیر یاکه ایکّی نان، بیر کاسه موزده‌ی سوو؛ قیشلرده ایسه، بیر کاسه آش یاکه ایسّیقفینه اوماچ بیریشردی آدملر اونگه. یالغیز پیتلری کۉچه‌لرده اۉزیدن اۉزی گپریب یورردی، توشینرلی ایمسدی سۉزلری. اونینگ بیرگینه «بوندن یامانراغیدن اسره‌سین!»- دیگن گپلری قولاقلرگه جره‌نگلب ایشیتیلردی. مین ایسه، کیته‌یاتیب صمدنینگ بو گپلریدن قتّیق تأثرلنردیم، اونینگ شو گپی ایسیمگه توشردی. هر لحظه صمدنینگ تصویری کیینیدن باشقه، تصویرلر مییه‌مگه کیلیب کیته‌دی.

مین اۉزییمگه اۉزیم: سیوینیب اۉتیرمه، قَی یاققه بارسنگ شو گپ. اۉز اوییده، اۉز یورتیده تینچ بۉلمه‌گن آدم، باشقه جایده، باشقه اویده، اۉزگه توپراقلرده هیچ قچان آسایشته‌لیکنی کۉره‌دیمی؟- دیر ایدیم.

امّا، مین صمدنینگ اۉشه گپلرینی ایسیمدن چیقریشگه، اونوتیشگه اورینه‌من. اۉزیم بۉلسه، قارانغی و نا انیق کیله‌جککنینگ قۉرقینچلی کۉلنکه‌سینی باشیمدن اوزاقلشتیررمن‌می، دیب اۉزیمنی ینگیدن امیدلنتیریشگه آشیقه‌من. بیر زوم اۉتمه‌ی، ینه اۉشه صمد، ینه باشدن

www.ezgu.org

کېچيرگنلريم مييەمدە پيدا بۆلەدی. قَتيب صمدنينگ «بوندن يامانراغيدن اسرەسين»- دېگن گپلری اېسيمگە توشە بېرەدی.

اۆشە پيتلری، تېنگقورلريم کۆچە-بازارلردە مېنی «دۆمبيرەچی‌نينگ بالەسی، سازندەنينگ ارزندەسی»- دېب اَيتيب اوستيمدن کوليشردی. کمليگيم کېليب، اچّيغيم چيققنيدن مېن اولرنينگ آرقەلريدن يوگوريب، تاش‌می، کېسک‌می قۆليمگە توشگنينی آترديم. امّا، اولر اۆشە گپلرينی قَيتە تکرارلشدن قَيتمەی قاچيشردی. بالەلر بو گپلردن يورەگيم اېزيليب رنجيدە بۆليشيمگە پروا هم قيلمسدی. احتمال، اولرنينگ اچّيق گپلری و مسخرە قيليشلری سبب کۆچە-بازارلردە بالەلرنينگ نشانيگە تۆغری کېليشنی ياقتيرمسديم. اۆقيشگە قيزيقمەی، مکتبدن قاچيشيم‌نينگ سببی هم شوندە بۆلسە کېرەک. شو باعث اۆقيشدن بېزارمن، کتابلردن هم تۆيگنديم. مکتبگە بارگيم کېلمەيدی، ياقتيرمسديم مکتبنی. اۆزيمچە، بالەلرنينگ افلاس سۆزلرينی اېشيتيش اوچون مکتبگە بارەی‌می؟ خواهلەگن پيت اولرنينگ گزندە سۆزلری تيغی آستيدە قاليب يورەی‌می؟ بالەلر آليب مېنی سۆزلری بيلن تاش باران قيلە بېرسينلرمی؟ و ايستەگنلريچە مېنگە «سازندەنينگ بالەسی، لۆلی بچّە» دېيە بېرسينلرمی؟ کولسينلرمی اوستيمدن؟ شو آغريقلی گپلرنی اَيتيش نيتيدە مېنی مکتبگە يوبارەيپسيزلرمی؟- دېرديم آتە-آنمگە.

www.ezgu.org

صمد دیوانه‌گه تېگه‌جاغلیق قیله‌یاتگن پیتده، باله‌لر کېسک و تاشلر بیلن اوریشیب، اونی: «صمد صمد دلّی،صمد صمد تېنتک!»- دېییشردی. صمد باشیده هیچ نرسه دېمسدی. کېیینچه‌لیک قره‌سه که باله‌لر اونینگ باشیدن قۉل تارتماقچی ایمس؛ صمد یوز و تنه‌سیده تاش و کېسکلر ضربینی حس قیلگچ، ناتینچلنردی و قۉرقیتماقچی بۉلیب، باله‌لرنینگ ایزیدن یوگوررردی، قووردی، اولرنی قاچیریب،کلته پۉپیسه قیلیب، قَیتیب ینه اۉز یۉلیگه کېته وېرردی. اۉشه همیشه‌گی «بوندن بدتریدن اسره‌سین، توبه! بوندن بدتریدن اسره‌سین، توبه!»- دېگن گپلرنی اۉز-اۉزیچه بلند آوازده قَیتره بېرردی.

باله‌لر صمدنی «تېنتک»، دېیه چقیرگنلرلری و اورگن پیتلریده کۉنگلی قنچه‌لر قتّیق رنجیشینی مېن بیلردیم. اۉزیدن باله‌لرنی اوزاقلشتیره‌ی، دېب مجبوریت یوزه‌سیدن اولرنینگ آرقه‌لریدن یوگوریشینی کۉریب توررردیم. هیچ کیم صمدنینگ احوالینی مېنچه‌لیک توشینمسه کېره‌ک. شونینگ اوچون اونی کۉریشدن قووانردیم، کۉزلریم چقنب کېتردی. صمد کۉزیمگه ایسّیق کۉرینه‌دی، یوره‌گیمگه یقین آله‌من اونی. او هم مېنی یخشی کۉره‌دی، دېب اۉیلردیم. اونگه نسبتاً یوره‌گیمده قنده‌ی‌دیر مهر-محبت اۉیغانگن. مېن صمدگه زیان یېتکزیش نیتیم یۉقلیگینی بیلردی، دېب اۉیلردیم. یوره‌گیمده اونگه نسبتاً محبت بارلیگینی یخشی حس قیله‌دی، مېن و صمد ایکّیمیز قسمتداش، همده بیر درداشلرمیز، دېب خیال قیلردیم. مېنینگ یوره‌ک غملریم آتم‌نینگ عشقی و اونینگ دوتارینی

www.ezgu.org

سېويشدن باشلنگنيدېك، صمدنينگ حيات قيغولری هم خودّی، مېنيکی‌دېك، آته‌نينگ عشقيدن الهاملنگن.

آتمنی دورتارچی دېييشردی. حافظ اکه هم دېگيچ اېدی. او کيشينی مقام‌خوان هم دېر اېديلر.آتم ضيافتلرگه و آدملرنينگ شاديانه ييغينلريگه باررردی. يعنی، اونی چقيريشردی. آتم دوتار چليب، اشوله اَيتيب، بزم و مجلسلرنی قيزيتردی. آدملر آتمگه ساوغه‌لر تارتيق قيليشر، قۈللريدن کېلگونچه کۈنگلينی آلماقچی بۈليشردی؛ آتم‌نينگ برکتيدن، اونينگ دوتاری طفيلی مېنی هم آدملر اېرکه‌لشر، باشيمنی سيلرلر اېدی؛ اېرته‌سی ينه هميشه‌گی حيات باشلنيب، اېسکی حمام اېسکی تاس. آتم اۈز ايتيکدۈزليك دوکانيگه روانه بۈلردی-يو، کۈچه باله‌لری ينه مېنی مسخره قيليشگه توشر: «دوتارچی‌نينگ باله‌سی، لۈلی بچّه!»- دېييشدن تۈخته‌مس اېديلر. مېن بۈلسه يوره‌گيم قارانغيلشيب، حمايه‌گه کمك آلگنی هيچ کيمنی تاپمس اېديم.

صمدنی اېسلب قاله‌من. بيرار کونی کۈچه باله‌لريدن اونگه شکايت قيلسم، تورگن گپ که مېنگه يوره‌ك کويديريب، اولرنينگ تعذيرينی بېرر اېدی. کۈچه باله‌لری صمددن اۈلگودېك قۈرقيشه‌دی، بيراق مېندن سيره قۈرقيشمسدی. صمد ايکّی قدم اولرنينگ آرتيدن يوگورسه، درّاو غايب بۈليشردی. امّا، مېن قنچه‌لر اولرنينگ آرقه‌لريدن يوگوريب، تاش و کېسك بيلن اورسم؛ بدتر کۈزلری اله‌ريشردی؛ کولگيلری قيستب، اۈشه گپلرينی

www.ezgu.org

تكرارلشردی. مېن صمدنی یاقتیریشیمگه قره‌مه‌ی، اوندن ایمیقه‌من. یالغیزلیگیمده، صمدنی کۉرسم قاچردیم. اۉز-اۉزی بیلن گپیره باشلسه، کۉزیمگه قۉرقینچلی گَوده‌لنردی او.

صمد حقیده آنمدن سۉره‌یمن. نېگه او: «توبه! بوندن یامانراغیدن توبه!!»- دېیدی؟، دېردیم آنمگه. آنم: «او بیر دیوانه، بی‌آزار دیوانه؛ اَیته‌یاتگن گپینی اۉزی هم توشونمه‌یدی»- دېب قۉیردی. گاه-ده اونینگ گپلرینی آته-آنم تیلیدن هم اېشتیب حیران قالردیم. اۉزیمچه صمد تۉغری گپنی اَیته‌دی، آدملر اوندن اېشیتیب، قَتریشه‌دی-تکرارلشه‌دی بو گپنی، دېب اۉیلر اېدیم.

اَریم پیتلری معناسینی بیلمه‌یمن هم: «بوندن بدتریدن اسره‌سین»، دېردیم. بیر کونی معناسینی بیلمسدن شو گپنی قَیتره‌یاتگنیمده آنم مېنی اېشیتیب قالیب:

- نیمه گپ بۉلدی؟- دېب سۉره‌دی.

- هیچ گپ، دېدیم.

- توبه! بوندن یامانراغیدن اسره‌سین، دېب نېگه اَیته‌سن بالم؟

- صمد دیوانه‌نینگ گپی،- دېب جواب قیلدیم آنمگه.

آنمدن:

- صمد دیوانه‌نینگ بو گپی نیمه دېگنی؟- قَیتیب سۉره‌دیم.

www.ezgu.org

مېن بیر دیوانەنینگ گپینی تکرارلەگنیم اوچون‌می یاکه، حیات‌نینگ بیر اچّیق حقیقتنی توشینیب یېتگنیمدن‌می، آنم مېنگه قرەب :
- هی بالم! معناسی شو که، دنیا و زمانەمیز کون سەیین بوزیلیب، یامانلشیب بارەیپتی.

نیمه دېییشیمنی بیلمەی حیران قالدیم. بو گپنی اېشیتیب یورەگیم ایچیمگه نورەب توشگندەی بۆلدی. اۆشه پیت اۆزیمنی دنیادەگی اېنگ بختسیز آدم حس قیلدیم. اگر گپ شوندەی بۆلەدیگن بۆلسه،کېلەجکده مېن بوندن هم بختسیز بۆلیشیم هیچ گپ اېمس. او حالده کۆنگلیم‌نینگ غم-غصّەلری بوندن هم زیاده بۆلیشی ممکن. یورەگیم دنیادن خیره تارتیب کېتەدی. کېلەجکدن قۆرقماقده اېدیم.کېلەجک نظریمده آدملرنی یوتیب یوباریشگه شَی تورگن، بیر دېوگه اۆخشب کېتەدی. اۆشه لحظه آتم‌نینگ دوتارینی اۆیلب قالەمن. شونگه علاقەسی باردېک،آتم‌نینگ گپلری اېسیمگه توشدی.

آتم هر دایم کېلەجکدن خواطرده اېدی. مېنینگ یالقاو و گوشەگیرلیگیمنی کۆریب، اچّیغیدن:
- بیلەمن، سېن کېلەجکده بختسیز بۆلەسن،- دیر اېدی آتم.

****

www.ezgu.org

آتمده قديمدن بير اېسكى دوتارى بۆلر، او دوتارينى جانىدېك يخشى كۆرردى. مېندن هم آنمدن هم يخشى كۆرردى. هر پيت آتمنينگ دوتارينى يخشى كۆريشينى سېزسم، دو تاردن نفرتلهنرديم. بيراق، بو نرسه فايدهسيز اېدى. آتم مېندن هم،آنمدن كۆره هم اۆز تارينى يخشى كۆريشينى بيليب تورهمن. آتمدن باشقه آدم دوتارگه قۆل تېگيزه آلمس اېدى. امّا، دوتارنينگ اويميزده آتمنينگ يانيده توريشى مېن اوچون بير آغريق اېدى. يعنى ياقمسدى مېنگه. بارگن سرى دوتار جيغيمگه تېگه باشلهيدى. قوروب كېتسين بو دوتار، تورگن-بيتگنى غم- قيغو اېكن، اۆزيمچه. توشونديم كه، دوتار يعنى، بيرخلوتگه باريب يالغيز كوييب ييغلش دېمكدير. آتمنينگ دوتارى يالغيز مېنينگ اېمس، صمد ديوانهنينگ هم بختسيزليگى اېدى. آتهسى دوتارچى بۆلگنى اوچون، صمد غم-قيغودن، دنيانينگ همّه ايشلرينى بير ياققه سوروب قۆييب،آخر-عاقبت ديوانه بۆليب، شو حالتگه توشيب قالگن، دېب اۆيلرديم. بو كېتيشده مېن هم يقين ييللرده تېلبهريب،كۆچه-يو بازارلرده سرگردان بۆليب، بالهلرگه مسخره بۆليب قالسم كېرهك، دېب اۆيلرديم.

مېن آنمگه:

-ايتينگ،آتم قۆشيق ايتمهسينلر، دوتار چلمهسينلر، -دېرديم.

- فقط يېتيكدوزليك بيلن حيات كېچيريب بۆلمهيدى-كو بالم! شو صنعت طفيلى آتنگ تۆرت قيران تاپيب كئتيرهيپتى. شو يم غنيمت، -دېردى آنم.

www.ezgu.org

- باله‌لر اوستیمدن کولیشیب، لۉلی‌بچه، دېیه مسخره قیلیشه‌دی، - دېب نالیردیم آنمگه.

آنم مېنگه کولیب قۉیه‌دی. آنم‌نینگ تبسّمیدن باله‌لرنینگ ایتگنلری تۉغریلیگینی بیلیب توررديم. آنم کۉنگلیمنی کۉتریب:

- آتنگ سازنده ایمس، او کیشی، حافظ، مقامچی صنعتکار، - دېردی آنم.

-باله‌لر مېنی مسخره قیلیشه‌دی، -تکرار ایتردیم آنمگه.

- آته جان! آنه جان! توشینه‌سیزمی؟ مېنینگ یوره‌ک غمیم، ایچیمدن اۉتگنلریمنی کۉز آلدینگیزگه کېلتیره آله‌سیزمی؟

- نیمه دېسه‌لر دېسینلر. اولر کۉره آلمس و یامان نِیتلی‌دیرلر. ایل-یورت آتنگنی یخشی کۉره‌دی. هر کیم هم مقام‌خوان بۉله آلمه‌یدی، - دېدی آنم.

بو گپلر کۉنگلیمنی غم-غصّه‌دن بۉشه‌ته آلمسدی. نیمه قیلیشنی بیلمسدن حیران ایدیم. ناچارلیکدن، بیرار کون آتم‌نینگ دوتارینی پرچه‌لب تشله‌سم‌میکن، دېردیم ایچیمده.

آنم مېنگه پریشان تیکیلرکن، رنگ و قوتی اوچیب:

- ایسینگنی یخشی توت. آتنگ دوتارینی اۉز جانی‌دېک یخشی کۉریشینی بیله‌سنمی؟ - دېر ایدی.

www.ezgu.org

آنم‌نینگ گپلری مېنگه تأثیر قیلمسدی. نیمه قیلیشیمنی بیلمسدیم. بیر کونی همّه نرسه‌گه قۉل سیلتب، اوینی ترک قیلیب، باشقه شهرلرگه کېته‌ی، اۉزگه قیشلاقلرگه باره‌ی، - دېدیم. مېن بو فکردن راحتلنه‌من. بیراق، کېله‌جکدن قۉرقردیم. بو کونیمدن کۉره بدتریگه اوچره‌یمن، دېب قۉرقه‌من.

- باله جان، سېن هنوز دنیادن بی‌خبرسن. بو دنیاده گپ کۉپ. عشق عجایب نرسه. بیر بار عشق اۉتی جانینگه یاپیشسه،کېین بو گپ‌نینگ مغزینی چقه‌سن بالم. بو دوتارآتنگ‌نینگ عشقی، حقیقي سېوگیسی. گاه پیت عشق آدمزادنی کمالات درجه‌سیگه کۉتره‌دی، گاه پیلّه یېرگه اوره‌دی. صمد دیوانه‌نی بیله‌سنمی؟ اونینگ یوره‌گیگه تنگری‌نینگ، یره‌تگن‌نینگ عشقی توشگن. او خداگه کۉنگیل باغلب، ملنگ و دیوانه بۉلیب قالگن. عشق عجایب نرسه بالم. او بیر بار جانینگه داریسه، آتنگ نیمه سببدن دوتارینی مونچه‌لر یخشی کۉریشینی سۉنگ بیله‌سن، توشونه‌سن بالم. هر کیم هم آتنگ بۉله آلمه‌یدی.

مېن بو گپلرنی قیسی‌دیر اۉقیتووچی یاکه کیم‌نینگ‌دیر آغزیدن اېشیتسم، حیران قالردیم.آتم نېگه شو عشق‌نینگ آرقه‌سیدن توشمه‌ی، کاووش‌دوزلیک هم قیله‌دی؟ - دېب باشیم قاته‌دی. راستی گپ،آتم‌نینگ بو کسبینی یاقتیرمسدیم. اوسته خانه‌سیدن، چرمیدن، چرملری‌نینگ هیدیدن بېزار ایدیم.

www.ezgu.org

اۆغليم كاووش تيكيشنى اۆرگنسين، دېب آتم مېنى دوكانچەسيگە باشلب كېلردى. بو ايشنى اۆرگنە آلمسليگيمنى بيلگچ،غضب بيلن مېنگە :

- اوو تنبل، قالاق بالە! بو احوالدە باريب بير كونى نان گدايى بۆلەسن، - دېب بقيرردى.

اۆرگنە آلمسديم. اېس-هوشيم دوكانچە رۆپرەسيدن اۆتەياتگن يۆلاوچيلر و بازار-اوچاردە دەيديب يورگن بالەلردە. خياليمدە اولر مېنينگ آلديمدن اۆتەياتگندە، «دوتارچىنينگ بالەسى، لۆلىبچّە»،- دېب ايتيشلريدن هَديككسيرەيمن.

شو باعث كۆپراق اوييمدە قاليشنى ياقتيرردىم. آتم مېنى تينچ قۆيرميدى؟ يا اوستەخانەسيگە، ياكە كېچەسىمى، كوندوزيمى ضيافتلرگە چقيريلگندە مېنى هم اۆزى بيلن اېرگشتيرردى. قيزيقمەسم، بارمەگودېگ بۆلسم، اچّيق قيليب داد-واى سالردى آتم.

- اوو قالاق بالە! بو احوالدە باريب بير كونى نان گدايى بۆلەسن،- دېر ايدى آتم.

مېن اېسە آتمنينگ بو گپلريدن بير قد اوچيب توشەمن. آتمنينگ يوزى قيزريب، توتەقيب، قارەييب كېتر ايدى. كېلەجكدن قۆرقردى. كېلەجك كۆز اۆنگيمدە قۆرقينچلى كۆرينردى. كېلەجك شونچەلر قۆرقينچلى، شونچەلر هم قارە و دهشتلى اېدى كە، آتم اونى اېسلبآق، كۆميرديك

www.ezgu.org

توتب يانر ايدی. مېن دهشتلی کېله‌جکنی اونینگ سۆلغین و توتیلگن سیماسیدن، غضب و قۆرقووگه توشگنیدن کۆریب توره‌من. قۆرققنیمدن، نان گدایی بۆلمه‌ی، دېب توره سالیب آتم‌نینگ ایزیدن توشردیم. آتم-آنمدن یشیرینچه ییغلردیم.

صمد ایسیمگه توشه‌دی، او مېندن بختلی‌راق، دېب اۆیله‌یمن شو لحظه‌لر. اونینگ دنیاسی مېنکیگه قره‌گنده تینچراق- ده.اۆیلشیمچه او حیات‌نینگ سر-اسرارینی توشینب یېتگن. او همّه نرسه‌دن وازکېچیب، حیاتنی اۆزیگه و اۆزی اوچون معنالب آلگن. مېن-چی؟ کېله‌جک مېن اوچون راسه قۆرقینچلی، حاضر هم کېله‌جکدن بدترراق. نیمه قیله‌ی، بو دنیا غم-غصّه‌لری‌نینگ اداغی یۆق. تېلبه بۆل، بو تېلبه‌لیک همّه هوشیارلیکدن یخشی ایمسمی؟

بو اۆیتیق گپلر مېنگه یاقیب کېتر ایدی. بیراق، اونی بجریشگه، صمددېک بۆلیشدن اۆزیمنی عاجز سېزه‌من. تېلبه بۆلیش،آدم‌نینگ قۆلیده ایمس. «جانگه عشق اۆتی یاپیشسه، سېوگی آتشی النگه آلسه، اۆشنده صمدنی توشینه‌سن» -دېییشه‌دی. بو نرسه‌لرنی قَی‌یېردن تاپه‌من، دېیه حرتلنه‌من. قَی‌یېرگه آلیب بارمه‌سین،آتم باشقه‌لرگه مېندن شکایت قیله‌دی.

- افتیدن بو باله‌دن هیچ نرسه توزه‌لمه‌یدی. جوده قالاق. نه کاووش تیکیشگه بۆیین بېره دی، نه-ده باشقه ایش و کسب و کارگه، - دېردی.

www.ezgu.org

آتم‌نینگ اۆرتاقلری رحمی کېلیب، مېنگه قرەب قۆییشەدی. اویەلیبلر کېتەمن. اۆشه لحظەلر هم قولاغیم آستی قیی-چوو بۆلیب کېتەدی. مینگ-مینگلب آدم:

- دوتارچی‌نینگ بالەسی، دوتارچی‌نینگ بالەسی، - دېب قیچقیریرشردی، گویا.

ینه صمد یادیمگه توشەدی. بو دنیاده صمدچەلیک مېنگه یقین و مهربان آدم تاپیلمسه کېرەك، - دېب اۆیلەیمن.

باشقەلر یات، فقط او مېنگه دوست. شوندەی دوست که او بیلن تَنیشیشگه قنی مېنده جرأتیم اَیتمس. خاموشلیگیمیزده قالیب کېتگن دوستلیك اېدی. یۆقسه اوندن نیمه قیلیشنی سۆررمی اېدیم؟! دهشتلی بیر قاره دېوگه اۆخشب، مېنی یوتیب یوباریش مقصدیده آغزینی آچیب یاتگن توبن دنیا و قۆرقینچلی کېلەجکدن قوتیلیشیم اوچون قنی عشق اۆتی؟ تنگرینی سېویش آتشی قَی‌یېرده ساتیلەدی؟ تا کیم مېن هم اونگه یېتەی! تنگریگه شکر قیل، بوندن بدتریدن اسرەسین. هلی نیمه کۆردینگ. باله جان گورونگ اېندی باشلندی، اېندی، - دېر اېدی.

وقت اۆتیشی بیلن یورەك غصّەلریم آرتسه آرتر، اصلا، اۆکسیمس اېدی. اۆزیمگه هیچ بیر قاچیش یۆلینی تاپمەیمن. آتم‌نینگ اۆرتاقلری:

- اونگه دوتارنی اۆرگتینگ استاذ، - دېییشردی.

www.ezgu.org

آتم كوی-قۋشيقلرينی اجرا قيليشگه چاغله‌نركن، دوتارينی قۋلتيغيگه آليب، تارلرينی قيزيته‌ياتيب، كولگيچ بيلن:

- بو دوتاردن مېن نيمه كۋرديم كه اۋغليم بير نرسه كۋرسين! - دېردی.

مېن آتم‌نينگ فقط دوتاريدن ناليشينی ياقتيرر ايديم. كاشكی، دوتارينی اولاقتيريب، باشقه بير ايش كېپتيدن توشسه‌يدی آتم. شو كاووش تيكيش يخشی ايمسميدی؟ آنم ايتگنی‌دېك، همّه ايشلر ايزيگه توشيب، مېن هم صالح فرزند بۋلرميديم. كاووش تيكيشنی اۋرگنرمی ايديم؟ كۋچه-بازار باله‌لری مېنی قيتيب تيلگه آلمسميديلر. مېنی اونيتيشرميديلر. آتمنی هم ايسلريدن چيقريشرميديلر. كېين مېنديك، قالاق باله چقّان بير آدمگه ايلنرميديم. كېله‌جكده نان گدايی بۋلمه‌ی، زاره،آته-آنم‌نينگ حقيده‌گی قيغولری بيترميدی. ايسيمنی بيله‌من كه، اوييميزده شو دوتار، كۋچه‌ميزده صمد. هر گل آتم‌نينگ دوتارينی اوييميز ديواريده آسيغليق كۋرركنمن، بو دوتار، آته-آنم دنياگه كېلمسدن آلدين هم شو جايده تورگن بۋلسه كېره‌ك، - دېب اۋيلرديم. اونگه، چراغ ياغدوسيده يولدوزچه‌لری يلتيلّب، كۋز قيمتيب پارلب توروچی چيرايلی قيزيل قۋنغير بخملدن پوش ايتب تيكيلگن ايدی.

اگرچه، بو بخمل‌نينگ ميتّی-ميتّی يولدوزچه‌لرينی ياقتيرمسديم، بيراق، چراغ نورلريده يولدوزچه‌لری يلتيلّب تورگووچی شو بخمل قنده‌ی‌دير،

www.ezgu.org

بیرینچی کونلرده ایسیمگه کېلگنچه یورەگیمگه حلاوت بغیشلردی. اونی تماشا قیلیش نېگەدیر یورەگیم کوچسیز تېپر ایدی.

امّا، کېینراق وضعیتیم ینه-ده اۆزگریب کېتدی. وقت اۆتیب، چراقلر، قیزیل قۆتغیر رنگلی اۆشه بخمل و اونینگ کیچیک-کیچیک یولدوزچەلری مېنگه اۆزگچه بیر حالت بغیشلردی. امّا، مېنی حیرتلنتیرووچی بو حالت قندەیدیر قیزیق، قیناق و یاقیملی جلوەلنەدی. شیرین بیر حالت، بیر تینچلیک، کۆنگیلنی اۆزیگه تارتووچی فضا، شیرین خاطرجمعلیک، بیر خیالسیزلیک، لذّتبخش بیر آسودەلیک، ایسّیققینه احساسدن باشقه نرسەنی اوندن توشنیب بۆلمسدی. هر گل کۆزلریم تارنینگ بخمل پوشیگه توشگنده، بیرگینه لحظه بۆلسین، شو قیسقه مدتلی حالت مېنده اویغانردی. شو قیزیل قۆنغیر بخمل و اونینگ میتّی-میتّی، شوخ یولدوزچەلرینی کۆرگنده، ایچیمده چقماق چقیلردی؛ یشین بۆلردی-یو، تېز اۆچردی.

کېین بۆلسه، اویلنتیریش مجلسلری، تۆیخانەلر، چراغلر، کۆزنی قَمیشتیروچی گَیس یاروغی، کۆنگلنی سیقەدیگن پیلته چراغ و الیکَینلر نورلری کۆز اۆنگیمده پیدا بۆلردی. اویلەنیش کېچەلری و تۆیلر اېسیمگه توشر ایدی. اوندەگی عیال و اېرککلرنینگ ایری-ایری ییغین-دورەلری، خاتین-قیزلر دورەسی، کوی-قۆشیقلر تۆلقینی ایچیده بۆلیش؛ رنگلر، عطرلر، گولاباتوندن تیکیلگن کویلکلر، پسته رنگ بخمل کییملر و قارەمتیر بخمللر، آق توسلی چادرەلر، هوا رنگ گاج، تیرناقدەی زر قۆندیریلگن

www.ezgu.org

كييملر، باشدن آخريگچه مونچاق اۋرنتيلگن چيليملر و حلقه‌لنيب هواگه تۋلغنه تورگن تمَه‌كي توتونلری، قيزچه‌لرنينگ قيزيل يناقلری، باله‌كَی‌لرنينگ خامكی‌دن تيكيلگن ياقه‌لری، خينه‌گه بۋركلگن قۋللر؛ تورلی-تومن عطرلر، گلاب، جييده، سنبل عطرلری، قيزرتيروچی، آقرتيروچی اۋپاری عطرلر، ساچ مايی، قۋللر تۋله بيلك‌اوزيكلر، رنگمه-رنگ شيشه بيلك‌اوزيكلر، آلتين-كوموشدن يسلگن تونيس-تونيس بيلك‌اوزيكلرنينگ شره‌نگ-شورونگلری آدمزادنی تيتره‌تيب يوباررردی. خورسندچيليك كېچه‌لری، شوق و ذوققه تۋله تونلر، ينگی الچه، پالاو تۋره‌گه باريش اوچون كييله‌ديگن غَروی ينگی جېلكلر. تۋق يشيل رنگلی پيلته بخمل و گوپيّچه‌لر، ايپك سلّه‌لر، بخمل‌سيمان يولدوزلی تۋنلرنی كۋريب، گويا، بو دنياده هيچ غم-تشويش بۋلمس و بۋليشی هم ممكن ايمس ديگن تصور توغديرردی كيشيده. عياللرنينگ بقير-چقيرلری، جوانلرنينگ كولگوسی و مستانه تاووشلری، تشقی حوليده‌گی ايركك و اۋسمير باله‌لرنينگ قيی-چوولری؛ صفه اوزره و قۋشخانه[۳]لرده جۋشقين شادليك و خورسندچيليك حكمران ايدی. باشقه ياقده، سريق سمواردن سامان‌نينگ اوشّاغيگه اۋخشه‌گن اوچقونلر هواگه كۋتريليب، آلاو يالقينلريدن قاچه‌ياتگن كپه‌لكچه‌لرگه اۋخشب اوچيب توشر و يولدوزچه‌لرديك قارانعی تونده غايب بۋليشردی. مېنينگ تېنگقورلريم خيمچه‌لرنی سموار آتشدانيگه سوقيب، ياريغينی هواگه اۋينه‌تيشردی.

[۳] قۋشخانه: مهمانخانه.

www.ezgu.org

اولردن قارانغی تونده قنده‌ی‌دیر نقشلی چیزیقلر پیدا بۉلر و بو قیشگی آلاو اۉیینی مېنگه یاقر اېدی. کته‌لر اولرنی هیده‌شیب:

- اۉت اوینی قیلمنگلر باله‌لر! اۉت بیلن اۉینه‌شیب بۉلمه‌یدی. - دېردیلر.

و ینه بیراوی:

- اولرده حاضردن آتش‌بازلیک دغدغه‌سی توغیلگن، زۉرینی کۉرمه‌گنلر-ده!

باله‌لرنینگ بو اۉیینلریدن خۉشیم کېلردی. اولر اۉیینلرینی دوام بېریشلرینی دلدن خواهلردیم. اولرنینگ آلاو اۉیینلری کۉزیمگه قیزیق کۉرینر اېدی. بوندن یاقیملی بیر حالتنی حس قیله‌من. آتم‌نینگ دوتاری‌نینگ جلدیده‌گی میتی-میتی یولدوزچه‌لر اېسیمگه توشه‌دی. مېن هم اولرگه اۉخشب اۉت بیلن اۉینشگیم کېله‌دی. بیراق، آتمدن قۉرقه‌من. مېنینگ قالاقلیگیمگه ینه بیر گپ آرتردی؛ کۉنگلیم‌نینگ مونگلی آسمانیگه ینه بیر آسمان توشر اېدی.

بونده‌ی کېچه‌لرده هر یاقدن شادیانه آوازلر ینگرر اېدی؛ بِرینجدن یسلگن سموارلرنینگ بیقیردب قینه‌شی، چای ایسی، توتونلر هیدی، گلابگه باتیریلگن بادام و مغیزلی نقللر هیدی؛ هۉل یاغاچ‌نینگ توتونی بیر یاقده، باشقه یانده یریم کویگن یاغاچلر اۉچاقلرده چیسیرلب یانردی. شو پیت باله‌لر گۉجوم[٤] اۉینه‌شه‌دی. قیزچه‌لر هم قۉل بېریشیب، اېوریلیشیب قۉشیق

[٤] گۉجوم: یشین-یشین اۉیینی.

www.ezgu.org

ایتر ایدیلر. باشقه بیر حاولی چیتیده قیزلرنینگ اۇیین-کولگیلری بۇلیب توریبدی. بیری اۇینب چرچه‌سه، ایکّینچیسی‌نینگ قۇلیدن میدانگه تارتیشردی. هیاهو سالیب مستانه کولیشلر، چَپک چلیشلر، نازله‌نیشلر، «یۇق،یۇق، مین بیلمه‌یمن» - دیییشلر، افتیدن، اۇیننی بیلمسلیک و یالغاندن اویه‌لیشلر، یوره‌گیده اۇیینگه توشیب، ینه بیر قیامت قیلیشلرچی، «مین بیلمه‌یمن، امّا، تارتینگ قۇلیمدن، میدانگه تارتینگ مینی، رقص قیلیشگه اونده‌نگ تاکه اۇیینگه توشه‌ی» - دیییشردی اولر؛ امّا، شرم و حیا، بیر لحظه‌دن سۇنگ، جولان اوریب اویینگه توشر، میداننی ترک قیلمسدن، باشقه‌لرگه نوبت بیرمه‌ی ییر تیپیب زلفینی یاییب اوینر ایدی بیر هم. بیلک‌اوزیکلرنینگ شره‌نگ-شورونگلری؛ ایلکه سیلکیتیشلر، قۇللرنی هر یان تشلب، ایلکه قاقیشلر، چیلدیرمه[5] صدالری آستیده هی-هی دیگن آوازلر و سیوگی قۇشیقلری ینگره‌ب توررردی.

هر کون تۇی ایمس، هر کون اۇیلنیش تۇیی ایمس دیگن معناده، مجلسنی قیزیتیشده هیچ کیم باشقه‌سیدن آرقه‌ده قالیشنی ایسته‌مسدی. ایش قیلیش، قالین تۇقیش، غم-قیغو، بوزاغ و پاده باقش؛ نان پیشیریش و تپّی یاپیش محنتیدین ادا بۇلدیک-و دیشلرنی ایتمه‌یسیزمی؟ هر کون بونقه ایرکینلیکنی کۇرمه‌یسن. کولگین، های-هوی کۇتریب رقصگه توش. حیات‌نینگ تورگن-بیتگنی غم-تشویش و بیتمس بیر درد و بلا ایکن. توشکونلیکلردن،

---

[5] چیلدیرمه: دف.

www.ezgu.org

کۆنگیل غم و غصّەلریدن قوتیلیش، شادلیك و خورسندچیلیك لحظەلری هر کون قچان میسّر بۆلگەی؟

باشقه بیر دورەده ییگیتلر کورەشگه توشیب آلیشماقده ایدیلر. ینه بیر دورەده کیم‌دیر قۆلتیق طبلەنی چلیب قۆشیق ایتردی. ینه کیم‌دیر تال چلیب اونگه همراەلیك قیلەدی. قالگنلر بۆلسه هاووچ قاقیشیب کولیشردی. چَپك چلیشدن قۆللر شیشیب قیزیگن، هیچ کیم آغریق نیمەلیگینی بیلمەیدی؛ قۆللری شیشگنینی هم سېزمەیدی. آدملر غمنی اویَلتیریب قۆیگن زمانلر ایدی. حیات غم-غصەلری تنەدن قویگن آنلر؛ انسانلر حیات ظلمیدن فارغ ایدیلر.

دملنگن پالاولردن زیره هیدی انقیب، کۆککه کۆتریلەدی. کیم‌دیر: «چالغو اسبابلرینی ییغینگلر ییگیتلر؛ ایندی سازلر قولاققه یاقمەیدی؛ حاضر آفتابه و لگن سازی ینگرەیدی!» - دېگیچ ایدی. آفتابەلرنینگ تقیر-توقیلّشی باشلنیب کېتردی؛ کیملرنینگ‌دیر ایلکەسیده مهمانلر قۆلینی یوودیریش اوچون تازه و آپّاق ساچیقلر؛ بو یاقی دسترخواننی یاییش و تیارگرلیکلر کۆریلماقده ایدی. همّه شاد، همّه ایرکین، هیچ کیمده غم-قیغو یۆقمی دېیسیزمی؟ بالەکَی‌لرنینگ اۆیین-کولگولریگه بیراو تۆسقینلیك قیلمسدی. گودکلرنینگ اوینشیگه هیچ کیم تۆسقیلیك قیلمەیدی.

مېن ایسه، اې خداییم کاشکی هرکون تۆی-تماشا، رقص، شوخلیك، کولگو-چَپك بۆلسەیدی، مېنی بیراو مسخره قیلمسەیدی، دېیمن. مېنی

www.ezgu.org

«دنبوره‌چی‌نینگ اؤغلی، لؤلی‌بچه»؛ صمدنی «صمد تېلبه» - دېب ایتمسه‌لر ایدی، دېیمن.

اؤشه پیتلر صمد یوک تَشیب، محنت قیلیب یوریبدی. او اخلت ایلتماقده، چیقیندی و سوپوریندیلرنی تشقریگه تَشیب چیقماقده ایدی.

کیم‌دیر:

- بؤله قال صمد جان! منه بو زنبرنی هم آلیب باریب بؤشه‌تیب کېل! بؤله قال صمد جان! بالته‌نی آلیب یاغاچلرنی یار! صمد جان برکه تاپ! منه بیرته ایش قالدی، ثوابیگه قاله‌سن، - دېردی.

صمد قارانغیده تلپینه‌دی. یؤق دېمه‌یدی. خاموش ایدی. چېکّه-چېکّه‌لرده، حیات‌نینگ قارانغی چېکّه‌لریده باشقه‌لرنینگ خورسندچیلیگیگه اؤزینی شریک بیلیب یشه‌یدی.

برچه خورسند، برچه ایرکین، حتّا، صمد اؤشه اچّیق گپینی اونیتیب قؤیگن. گویا هیچ کیمده غم-قیغو یؤق. یاکه، بیر کېچه بؤلسین کته و کېچیک، یاش و قری، عیال و ایرکک، تېلبه و عقللی‌لر تیریکچیلیک تشویشلرینی بیر یاققه سوریب قؤییش مقصدیده قؤلنی قؤلگه بېریشگن. حیات تشویشلرینی-کو، اداغی یؤق. گویا، همّه خورسنددېک. کته-کېچیک، یاش و قری، ایرکک-عیال، عاقل و دیوانه، برچه قؤلنی قؤلگه بېریب حتّا بیر کېچه بؤلسین همّه حیات تشویشلرینی اونوتیب، بیر یاققه سوریب

www.ezgu.org

قۆيماقچی ايديلر. حيات قيغولری و ستمگر روزگارنينگ پايانی يۆق. برچه آدملر شادليك و خورسندچيليكنی حتا غصّه‌لری و تاش‌بغير روزگار ستميگه بيراق قيليب کۆتريب چيقيشگه قرار قيلگن ايديلر. چالغووچيلر مجلسلرنينگ گلی ايديلر. آدملر سازنده‌لر و ميدانگه کېليب رقصگه توشگنلر اوستيدن ساچه‌له و پول ساچيشر ايديلر.

بو کېچه صمد باشقه بير آدم بۆلگنينی کۆره‌من. صمد مطيع و اطاعتکار، چقّان، هر قچانگيدن کۆره، چرچمه‌مسراق بۆله‌ياتگن ايدی بو کېچه. اونی بيکارده ديوانه دېييشردی، تنگريگه آنت ايچيب ايته‌من که صمدچه‌ليک يخشی آدم بو دنياده تاپيلمسدی. يشه صمد، يشه‌ی بېر! صمدنی آلقيشلشسه خورسند بۆله‌من، خودّی مېنی سييله‌گندېک جان و دليمدن سېوينيب کېترديم.

امّا، کته مهمانخانه‌لرده کته‌لر اۆزگه کيفيتده ايديلر؛ گَيس چراغلری، تۆشکلر اوستيده مهمانخانه بۆيلب اۆتيريشردی. چاينکلر دم‌بدم تۆلديريلر و بۆشه‌تيلر ايدی. او جای باشقه يېرلرگه قره‌گنده گَوجومراق ايدی. او يېرده اۆزگچه هوا حکران ايدی. سلماقلی فضا، بی‌غبار و اۆزگچه فضا. آتم دوتارينی قۆلتيقلب، مجلس تۆريده اۆتيرر، دوتار چليب گورکيره‌گن آوازی بيلن اشوله ايتر ايدی. مقام ايته‌دی، نوايي، فضولي، جامي، حافظ و رودکي‌دن اۆقيب طوفان قيرلر ايدی. گَيس چراغی نورلری آستيده آتم‌نينگ قيزيل قۆنغير بخمل پوشلی دوتاری کېلينگه اۆخشب، يانيده

www.ezgu.org

تورردی. آتم مجلس‌نینگ شاهی ایدی، او دنیا سلطانیگه اؤخشر، مجلسده‌گیلر ایسه اونگه باش ایگگنچه تینچ، ساکت و اطاعتکار بؤلیب اؤتیریشردی. بیر یانیده مېن اؤتیرردیم. ینه بیر تامانیده تؤق قیزیل رنگلی کېلینچکدېک دوتاری‌نینگ میتّی-میتّی یولدوزچه‌لری کؤز قیمتیب توره‌دی.

آتم دوتار چلیب قؤشیق کویله‌یاتگنده، هیچ کیم لام-میم دېیه آلمسدی. هیچ کیم بلند آوازده سؤزله‌مسدی. ضرورت بؤلگن وقتده، اؤز سؤزلرینی هیچ کیمگه سېزدیرمسدن سېکین ایگیلیشیب-بوکیلیشیب بیر-بیریگه یېتکیزیشردی تمام. حتّا، پیاله و چینّی چاینکلرنینگ آوازلری-ده ایشیتیلمسدی. کوتیلمه‌گن بلند آواز ایشیتیلسه-یو، اؤشه لحظه آتم اونی اؤزیگه و صنعتیگه نسبتاً بی‌پسندلیک بیلیب، یاقتیرمه‌ی، دوتارینی بخمل پوشگه سالیب، اؤغیلچه‌سی‌نینگ قؤلیدن اوشلب پریشانلیک بیلن: «یور اؤغلیم کېتدیک، بولر بیزنینگ قدریمیزنی بیلمه‌یدی»، -دېییشی هیچ گپ ایمسدی.

ایشیتیشیمچه، آدملر آتم حقیده: «جوده حساس و طبعی نازک ایدی. اَینیب قالسه، هیچ کیمگه پروا قیلمسدی. اچّیق قیلیب کېتیب قالردی. بیر لک بېرسنگیز هم تورمسدی. یؤلیدن قیتمسدی. آش و سووینگه قؤل هم تېگیزمسدی. او بیلن احتیاط قیلیب معامله‌ده بؤلیش کېره‌ک. مقامچیلر بیر

www.ezgu.org

آز جینّی صفت بۉلیشه‌دی. اولر همّه بیلن حسابلشه‌دی. بیراق، هیچ کیمیگه پروا قیلمس پیتلری هم بۉله‌دی»، -دېییشردی.

آتم حقیده غایبانه ایتیلگن بو گپلرنی اېشیتیب، سېوینیب کېتردیم.

صمدنی اۉیلب قاله‌من. او حقده هم آدملر گپ قاتیشه‌دی: «رایی توتسه بېریلیب ایشله‌گنیدن حیران قالردینگیز. بیر پسده باغده‌ی قیلیب حاولینگیزنی تاب-تازه قیلیب قۉیردی. بیرار گپ یاقمه‌ی قالیب، مزاجی چَتاق بۉلسه بیر لک بېرسنگیز هم اونی اۉز حالیگه کېلتیریب بۉلمسدی. شونده اونی جنّی صمد دېسه بۉلردی».

شو گپلرنی اېشیتیب، آتمدن هم خوشیم کېله‌دی، صمددن هم. ایکّاویگه نسبتاً هم یوره‌گیمده قنده‌ی‌دیر مهر اویغانردی.

آتم دوتار چله‌دی، یانیب کوییب اشوله ایته‌دی. هر بیر غزلنی ایتیب بۉلگچ، تېرگه باتردی، آلمه گللی رومالچه‌سینی چۉنتگیدن چیقریب یوزی و منگله‌یینی سیېریب آلردی. چَیک چلیب قۉشیق تینگله‌یاتگنلرنینگ یامغیردیک یاغیله‌یاتگن آلقیش و تحسینیدن قیته جۉشیب کېتردی آتم، یوز برگلی گل سینگری کورتک آتیب، ینه-ده یشنب کېتردی. بیراو:

-یوره‌ک غملرینی یوودینگیز، یوزگه کیرینگ کمال اکه! -دېردی آتمگه.

و باشقه بیراو :

www.ezgu.org

- خدایم سیزنی باشیمیزدن کم قیلمه‌سین کمال اکه! خدا حقی کمال قیله‌سیز، کمال اکه، - دېیه قیچقیره‌دی. مېن اېسه حیران‌من. آتم هر بیر غزلنی ایتیب بۉلگونچه، خوناب بۉلیب کېتیشیدن حیران‌من. بیر عالم درد و محنت چېکیشی، داد-وای سالیشیگه حیران قالردیم. خیالیمده آتم یوره‌ک تگیدین داد سالماقده اېدی. یوره‌ك هاووچلب محنت و عذاب بیلن ناله و فغان چیقرردی.

دردی آغیرلیگیدن داد ساله‌یپدی آتم، دېب اۉیلردیم مېن اۉشه پیتلری. دوتار سېسی آتم‌نینگ کویلریگه قۉشیلیب کېتر، بو کوی ناله‌لریده قنده‌ی‌دیر درد یشیرینگده‌ی اېدی نظریمده. بو آهنگلر قنده‌ی قیلیب کیشیلرنینگ یوره‌گیدن غم-قیغولرینی اریتیشی ممکن؟ نېگه آتم مونچه‌لر یانیب، کوییب قۉشیق ایتماقده؟ نېگه آدملر آتم‌نینگ بو نالیشیدین لذّتلنه‌دیلر؟ نېگه آدملر مونچه‌لر جیم-ساکن؟ شو سواللر ایچیمدن اۉته‌دی. بو لحظه‌لر همّه باش قیمیرله‌تیشر آتم‌نینگ شیره‌لی، مونگلی آوازی و دوتارنینگ ناله‌لریگه قولاق آسیشه‌دیلر. دوتار ناله‌لریگه جۉر آتم‌نینگ آوازی گاه اَوجیگه کۉتریلب، گاه سېکن-سېکین پستلب کېته‌دی. بعضیلر آتمگه هنگ-منگ بۉلیب قره‌شردی. آتمگه، اونینگ دوتاریگه، سحرلی برماقلریگه حیرت بیلن قالر اېدیلر. ایریملرنینگ باش اېگیشلرینی کۉریب، اولر ییغلشه‌یپتدیمی، دېب اۉیلب قاله‌من. بعضاً، آتم‌نینگ دوتاری‌نینگ ناله‌لری‌نینگ اوج پلّه‌لریده، قیسقه تنفّس پیتلری مجلسده‌گیلرنینگ دردلی: «هی-هی، بَی-بَی، آه‌چېکیشلر، وای-وای قایل اکه»، - دېگن صدالری

www.ezgu.org

قولاققه اېشیتیلردی. بو دقیقه‌لرده، مجلسده‌گیلردن ایریملری گویا، اوزاق ییللردن بو یان کۆنگیللریده، اولکن درد آلاوی یانه‌یاتگندېک، کودیرگووچی آه چېکر اېدیلر. شونقه‌نگی کۆکسیدن اۆتلی آه تارتیشر اېدیلر که، گویا، ییللر دوامیده یوره‌کلری کته قیغو آلاویده یانگندېک. غم-قیغو اولرنینگ یوره‌ک توبیگه باریب یېتگندېک آه چېکه‌دیلر. نیمه بۆلگن اۆزی؟ اولر خودّی، اۆزلری‌نینگ اېنگ یقین و قیمتلی نرسه‌لرینی یۆقاتگندېک، یاکه، اولر قۆلدن بای بېریلگن شکوهلی اۆتمیشدن اجره‌لیب، بیردن-بیر خاطره‌لر یادیده ماتم توته‌یاتگدېک اېدیلر. شونینگ اوچون افسوسلنیب «هی-هی» - دېییشدن اۆزگه سۆز تیللریگه کېلمسدی، دېیه بیلمس اېدیلر هم. ایته‌آلمسلیگی‌نینگ سببی کېله‌جکدن؛ صمد دیوانه‌نینگ «بوندن یامانراغیدن اسره‌سین» - دېب ایتگنی، آتم‌نینگ مېنگه توشونتیرگن قۆرقینچ و اضطرابلری؛ قاره دېوگه اۆخشب برچه‌نی یوتیشگه آغیز آچیب یاتگن قۆرقینچلی روزگار و کېله‌جک رنج و عذابیگه توشیب، حسرتلی آه و ناله قیلیشه‌دیر. اولر گویا، اوروشده توتقون آلینگن اسیرلردېک، قماقخانه‌ده دیقّه نفس بۆلگندیلر. آتم‌نینگ دوتارنینگ ناله‌لری توتقونلیکده‌گی مخلصلرنینگ کۆنگللریده‌گی غم وغصّه‌لرینی بیر آز یېنگیلّه‌تردی. اۆشه لحظه‌لر همّه نرسه خلاصه‌لنیب، کېچیکلشیب، قیسیلیب قالردی. کوی اَوجیده دوتاری‌نینگ تار پرده‌لریده یۆقاری-قویی‌لب توریشی آتم‌نینگ آوازیگه جۆر بۆلیب، سېسیگه توشینیلمس شکوهلیک بخش اېتیب توره‌دی.

www.ezgu.org

بو آنلرده برچه مجلسده‌گی یاشلر، آقساقال کېکسه‌لر یشیرینچه ییغلشه‌دی، - دېگن گپلر خیالیمدن کېچه‌دی. آدملرنینگ قۉلیدن هیچ ایش کېلمس. همّه نرسه‌نی برباد قیلگن خوفلی بیر سیل کېلگنده‌ی؛ همّه نرسه‌نی برباد قیله‌دی و بوندن هم قۉرقینچلیراق، ویران قیلووچی ینه بیر سیل هلی یۉلده.

اېرته همه‌نی دارگه آسه‌دیلر. بیراو هیچ نرسه قیله آلمه‌یدی؛ بیز اۉز دوریمیزنینگ محکوملریمیز؛ سیل محکوملری، یۉلده‌گی سیل‌نینگ آلدیده آیاق- قۉللری بایلنگن محکوملریمیز. حکم فرمانلری آلدیندن چیقریب قۉییلگن؛ همّه نرسه برباد کېتدی و برباد کېته‌جکدیر.

آلدینی آلیب بۉلمه‌یدی. قنده‌ی گپلر، نیمه‌لر یوز بېریب، ینه و نیمه بۉلگوسیدیر؟ همّه صمدنینگ اۉشه گپلرینی اۉیلمه‌یپدیمی؟ بیلمه‌دیم. آتم اجرا قیله‌یاتگن آهنگدن کېین، قووناق مجلس ماتمگه ایلنمسه-یه؛ همّه بلند آوازده تۉستدن هور-هورلب ییغلب یوبارسه کېره‌ک دېر اېدیم. تۉغریسینی ایته‌ی بو آنلردن قۉرقه‌من. خیالیمده آتم اۉز اۉتیرگن جاییدن و مېندن اوزاقلشه‌یاگنده‌ی اېدی. آدملر نېچه لحظه‌دن سۉنگ ییغله‌گنچه، تېلبه ینگلیغ همه نرسه‌نی ترک قیله‌یاتگنده‌ی خیالیمده.آدملر بو تاپده کۉنگیلده‌گی سودا و غملر شدتیدن، چۉل و بیابانلرگه باش اوریب، ترک دنیا قیلگوسیدیر، دېب اۉیله‌یمن.آتم‌نینگ آوازی، دوتار صدالری، اۉقیه‌یاتگن شعرلر بری بیر باشدن شکوه و شکایتگه ایلنگن اېدی. فریاد و ناله اېدی. اولرنینگ بَری خیالیمده اۉز معشوقه‌سینی قۉلدن بېرگن عاشقلرگه

www.ezgu.org

مېنگزر اېدی؛ یعنی عشق یۋلیده مغلوب بۋلیب، مشترک درددن عذاب چېکر اېدی اولر؛ جفاکار و ستمگر دوستلرنینگ جبر و جفاسیدن همّه‌نینگ یوره‌کلری توگون-توگون اېدی. آتم اۋقی‌یاتگن شعرلر شو معنالرنی انگلتیب توررردی. همه آدملر خیالیمده مغلوبیتگه اوچره‌ب، کۋنگیللری درد و غمدن لیق تۋلگن. آتم‌نینگ صداسی، دوتار سېسی، قۋشیق بۋلیب ینگره‌یاتگن شعرلر آدملرنینگ داغلی یوره‌گیده توگون-توگون بۋلیب یاتگن دردلرنی اۋکسیتیش اوچون آچیلگن تېشیکلر اېدی. مېن هم نیمه‌گه، نیمه‌دن‌لیگینی بیلمه‌سم-ده، چوقور اۋی و فکرگه تاله‌من.

آدم بیر کون اۋله‌دی، همّه بو نیادن کېتگوسیدیر. حیات‌نینگ سۋنگّی اۋلیم‌دیر. کېله‌جگیمیز قارانغی؛ همّه یامان و قارانغی کېله‌جدن خواطرده. آتم هم کېله‌جکدن تشویشده. مېنی شونچه‌لر کېله‌جکدن قۋرقیتدیلر که، حتّا، کېله‌جک تامان بیر قدم هم آلغه آدیملشگه یوره‌گیم بېتله‌مه‌یدی. آدملر بَری کېله‌جکدن قۋرقیشه‌دی. مېن یالغیزمن، صمد تۋغری ایته‌دی. هلی قه‌یېرده؟ بوندن بدتریدن اسره‌سین، توبه! بوندن یامانراغیدن سقله‌سین. یوره‌گیم تۋلیب ییغله‌گیم کېلدی. آتم‌نینگ یانیدن توریب قاچیب کېتگیم کېلدی. کېته‌ی، کېته‌ی، کېته‌یین اۋزیم بیلمه‌گن تامانلرگه قره‌ب کېته‌ی!

آتم توتاقیب، یانیب کویله‌یاتگن شونده‌ی بیر کېچه‌ده، کیم‌نینگ‌دیر هونگ-هونگ ییغلشلری خانه‌نی تیتره‌تیب یوباردی. مهمانخانه دهلیزیده زار ییغله‌یاتگن اېرککک کیشی‌نینگ سېسی اېدی بو. اونی ایکّی کیشی

www.ezgu.org

سودره‌ب تشقریگه آلیب چیقیب کېتیشدی. کېینراق او آدم صمد دیوانه ایدی، دېدیلر.

***

کېین، کېینچه‌لیک مېنینگ هم قیغو-غصّه‌لریم دنیاسی اؤزگچه توس آلدی. جوده هم ساده و آسانگینه اؤزگردی. مثلاً، ییغله‌یاتگن و کؤچه‌گه آلیب کېتیلگن آدم کیم ایدی؟ - دېب سؤره‌سه، «هی! هیچ گپ ایمسدی، صمد دیوانه ایدی، - دېب ساووق و جوده عادّی جواب قیلگنلریدېک. شونگه اؤخشب مېنینگ هم دنیام اؤزگریب کېتدی. بیلمه‌دیم قنده‌ی قیلیب؟! نیمه‌گه و قچان؟ بیر سِرلی کؤلکه[٦] غم-قیغولری دنیاسیده، آته-باباسی‌نینگ باغیده سَیر ایته‌یاتگندېک کېزر ایدی.

آیگه اؤخشه‌گن سایه. اونینگ یوزلرینی آی‌نینگ خیره رنگلری آستیده، بیرگینه لحظه کؤردیم و تَنیی آلمه‌دیم. او قنده‌ی قیلیب مېنینگ غم-غصّه‌لریم دنیاسیگه کیریب قالگنیگه اؤزیم هم حیران‌من. اؤشه پیت خبر بؤلدیم که، ایش ایشدن،گپ گپدن اؤتگن ایدی.

بو بیلن کیچیک‌کینه غملی دنیامگه قؤشیمچه غم آرتدیردیم. مېنینگ ججّی‌گینه و توشوکونلی رویا و خیالّریم دنیاسیگه قنده‌ی‌دیر بیر کیشی کیریب آلدی. او یوره‌گیمگه اؤزیدن شونده‌یین بیر یاره ایزی قالدیردی که،

---

[٦] کؤلکه: سایه.

www.ezgu.org

خیالیم اونینگ خاطرەسی‌سیز، بیر لحظه بۉلسین سَیر و سفرگه چیقیب، شو بیر یوتوم قیغوسینی تاماغیدن تینچ اۉتکزه آلمسدی. قمر غم و غصّه‌دن تۉله دنیامگه کیریب آلگنینی کۉردیم.

هرچند قمرنینگ اۉشه ییللری «سازنده‌نینگ باله‌سی، سازنده‌نینگ باله‌سی» - دېگن گپلری آلدیندن دلیمنی تیلکه-پاره قیلگندی؛ بیراق، خالم‌نینگ قیزی قمر تیلیدن بو سۉزلرنی اېشیتیش مېن اوچون بو قدر آغیر و اچّیق، دېب اۉیلمه‌گندیم. قمر تیلیدن بو جمله‌نی اېشیتیش کیچیک دنیامنی تیتره‌تگنینی توشونمه‌ی قالدیم. کېینچه‌لیک احساس قیلردیم که، قمرنینگ بو گپلری، مېنی آتم‌نینگ دوتاری‌نینگ توشینیلمس، تیلسیز ناله‌لری توبیگه؛ شعرلر، یانیش و کوییشدن تۉله شکوه‌لری قعریگه؛ دردلر توبیگه اولاقتیردی. اونینگ بو سۉزلری ینه اۉشه کویلری، شعرلر و دوتار صدالرینی تینگلب، اۉی ایله، معلوم یورتگه کېته‌یاتگنلر غصّه‌لری ایچ-ایچیگه هیده‌ب یوبارر اېدی مېنی. اۉزیمنی آتم‌نینگ مونگلی ناله‌لر، دوتار و قۉشیقلری قعریده یشه‌یاتگنده‌ی حس قیلدیم. اېندی تېوره‌ک-تاشیمده‌گی دنیا، اونینگ نرسه‌لری و آدملر، یاروغلیک و تاووشلری مېن اوچون باشقچه معنا کسب قیلردی. باشقه بیر دنیاگه کیریب قاله‌من؛ مېنگه او دنیانینگ همّه نرسه‌سی قیزیق، حرارتلی و معنالی اېدی. مېن اوچون همّه نرسه بار اېدی بو یېرده. همّه نرسه‌نینگ بیر معناسی بار؛ مېن هم بو یېرده معنا کسب اېتگنمن. همّه نرسه‌گه اۉخشب، نگاه و قره‌شلریم آلدیده بوتون بارلیق اۉزگریب بارر اېدی. آغریقلی بۉلسه-ده، بیراق، بو بیر

www.ezgu.org

ياقملی و سېوینگیدەی توغیلیش اېدی. تنمده یاییلیب یاتگن بورونگی توشکونلیک و بیهودەلیک یۆقالگندی. عاقبت قمرنینگ ایتگن اچّیق و جدّي گپنی حیاتیمده بوتونلەی اوشلب سېزدیم. آلدینگیدن کۆره کۆپراق اۆی و فکرگه توشدیم اۆشنده. اۆشه پیت خالم‌نینگ قیزی قمر مېن اوچون باشقه بیر آدم اېدی. اۆزگه موجودات بۆلیب قالدی. او مېنی هم اۆزیگه تارتەیاتگن سویوکلی بیر آدم، همده اونگه نسبتاً کۆنگلیمده نفرت و انتقام حسّی بار اېدی. شوندەی آدم که، مېنی اۆزیگه تارتر اېدی، اونی هم سېوەمن، همده ایچیمده اونگه نسبتاً نفرت و انتقام بار اېدی.

اۆشنده خیالیمده او بیلن سۆزلشیش، اوروشیش باشلنیب کېتدی. گاه یالغیزلیگیمده خیالچن بیر حالتده اونگه اچّیق و یامان سۆزلرنی ایتەمن؛ داد-وای قیلگودېک درجەده چیریلّەتیب ساچلریدەیدن تارتەمن. گاەده سېوگی سۆزلریدن ایتەمن؛ کۆنگلیم تۆلیب ییغلەگیم کېلەدی؛ مېنی آزار بېریشیدن قۆل تارت دېگیم کېلەدی اونگه. بیلمسدن، کۆچه بالەلری ایتیب یورگن گپلرنی مېنگه نسبتاً نېگه ایشلتگندی قمر؟ گاهده اونگه محبتلی سۆزلرنی ایتر اېدیم؛ یالباریب قمرگه یوزلنیب، مېنی قیینش پَییگه توشمەگین، دېب ایتیب ییغلەگیم کېلردی. او نیمەگه کۆچه بالەلری گپلرینی مېنگه ایتگنینی بیلمەدیم. خودّی، بو گپلرنی اوندن کوتەیاتگندەی. اوندن اېشیتدیم، اېشیتدیم و یېتّینچی قبت آسماندن یېرگه توشیب، تۆستدن اویغانیب کېتدیم. باشیمنی کۆتریب قرەسم، دنیا، تېوره گ-اطرافیم اۆزگه

www.ezgu.org

بیر رنگده ایدی. کۆزلریمنی اوقەلەدیم، کۆرگنلریم تۆغری چیقدی. هیجانلنیب، اې تنگریم! مېنگه نیمه بۆلدی؟ - دېدیم.

بیر اېرککنینگ آوازی آلیس-آلیس درّەلردن اېشتیلەیاتگندەی، او فریاد چېکماقده ایدی، تاووشلری تاغلر بغریده عکس صدا بۆلیب قیتەیاتگنینی اېشیتیب قالدیم:

- هلی قیدەسن؟ توبه بوندن یامانراغیدن اسرەسین! ایتمبمی ایدیم اۆت بیلن اۆینشمه، دېب... بیر مرته آلاو... شو عشق بیر بار جانینگه یاپیشسه بارمی، تغین بیلەسن تغین سېوگی نیمەلیگینی!...

***

بیز اۆتگن ییللری تېنگقورلر بیلن بیرگه اۆییناداش ایدیک. بو واقعه شوندەی بیر پیتگه تۆغری کېلدی که، بیز قیتیب بیر-بیریمیز بیلن اۆینش حقوقیدن محروم قیلیندیک. شوندن کېین بیز باشقەلر آلدیده بیر-بیریمیزنی کۆرسک قاچەدیگن، یشینەدیگن بۆلدیک. اۆشه همّه حالتلر، آرەمیزدەگی شرم-اویت تۆسیق بۆلیب تورگنیگه قرەمەی، ایشانیب بۆلمسدی که، اۆشه اچّیق و آغریقلی گپنی ایتیب، تۆستدن، بی‌سبب و اۆرینسیز مېنی آلیب یېرگه اورسه-یو، توپراققه تېنگک قیلیب تشلسه.

آلدینگی ییللری مېنگه بونقەنگی گپینی ایتسه درد قیلمسدی. کېینراق عقلی همّه نرسەگه یېتەیاتگن پیتلری بو گپلرنی او ایتمس ایدی.

www.ezgu.org

او مېنگه بو اچّیق و نفرتلی گپنی ایتگن پیتده، هوشیده‌میدی، یاکه، ایسیدن آزگنمی ایدی؟ یا اۇشنده کیم‌دیر اونینگ ایچیگه کیریب آلگنمیدی؟ شو گپنی ایتیب مېنی خفه قیلیشنی خواهله‌دیمی؟ بو بیلن آتم‌نینگ دوتاری‌نینگ دردلی ناله‌لری قعریگه هیده‌ماقچی بۇلدیمی مېنی؟ بوندن بدتریدن اسره‌سین، توبه!... صمد مېندن آلدین شو کولرنی باشدن کېچیرگنلردن ایمسمی؟ صمدنینگ حیاتی آدملر سوپوریندیلری آستیده چۇکیب، خاموش دنیاسی قنده‌ی‌دیر درد و غصّه‌لرنی اۇزیده یشیرمه‌گنمی؟

بیر کېچه‌سی، بیر تۇیده همّه آدملر حیات غصّه‌لرینی بیر یاققه سورویب قۇیگندیلر؛ تون فضاسی دملنگن گوروچ هیدی بیلن، توتون هیدی، جییده و گلاب عطرلری تره‌لماقده ایدی. هر یاقده یشیل و پسته‌رنگ بخمل تۇشکلر سالیگن؛ خینه قۇییلگن قۇللر و تورلی-تونیس شیشه بیلک‌اوزوکلر.

بیر کېچه‌سی باله‌لر بِرنجدن یسلگن سموار اطرافیده آلاو اۇیینی قیلیشردی؛ هر یاقده ساز، کوی، رقص، کوره‌ش، خورسندچیلیک و شادیانه حکم سورردی. آتم کته مهمانخانه‌ده، دوتار چلیب، کۇپچیلیککه یاقه‌یاتگن اۇشه اۇزی‌نینگ مشهور کویینی اجرا قیلر ایدی.

آتم شوکت بخارایي شعرینی نالیش قیلیب: «شانه جبر ارّه را از بهر گیسو می‌کشد (ارّه جبرینی تراق ساچینگ‌نینگ عشقیدن چېکر)نی کویلردی.

www.ezgu.org

کیشی‌نینگ کیشیگه ایشی یۆق بیر کېچه ایدی. نازبو و اکّاسی گلی هیدلری قۆشنی حاولیدن بیزگه تامان ترەلیب توررردی. آتم‌نینگ یانیده بۆلیشدەی بیر کېچه ایچیمنی قیسیب کېتگن؛ قمرنی کۆرەی، دېب یورەگیم تلپینەیاتگن بیر کېچه ایدی. بهار،کېەلک، کۆکتلر هیدی تونگی هوانی مست قیلیب توریبدی. ینگرەیاتگن دوتار نالەلری و آتم ایتەیاتگن شعرلرنینگ نریگی تامانلریده نیمه خبر؟ - دېگن معناده آتم‌نینگ یانیدن، اونینگ بخمل پوشلی دوتاری یانیدن توردیم. بیلمەدیم نیمه بۆلدی-یو، اۆزیمنی حاولی چېتیده یریم یاریق، یریم قارانغی فضاده تاپدیم. بیر نرسەنی بهانه قیلیب، آنم‌نینگ یانیگەبارماقچی بۆلدیم شېکیللی. حولی چېکەسیده قیزەلاقلر یشین-یشین اۆینشەیاتگندی. قیزچەلردن بیری درختده آسیغلیق ارقانده یۆقاری-قویی اوچەیاتگندی. کویلگی‌نینگ رنگدار اېتگی ایلنەسیدەگی یارقین میتّی-میتّی یولدوزچەلر، تۆیخانه‌نینگ گَیس چراقلری و آی نوری آستیده برق اوریب یلتیرر ایدی. قمر اۆشه ارغمچیده بهار کېچەلری‌نینگ تونگی موجلری و آی‌نینگ کوموش رنگ یالقینلری آرەسیده اوچماقده ایدی. هر بیر اوچگنده هیجانلنیب سېوینگنیدن قیقیرلب فریاد کۆترر ایدی. قمر کییگن تۆق قیزیل بخمل کویلەگی‌نینگ زرلی یولدوزچەلری چراق و آی یاریغیده کۆز قاقیب تورگندەی تاولنەیاتگندی. بیرار نرسه بهانه قیلیشگه حاجت بۆلمەدی، عیاللر ییغینیگه آنم‌نینگ آلدیگه بارماقچی بۆلیب جاییمده توریب قالدیم. قمر مېنی کۆرگچه

www.ezgu.org

ارقانده اوچیشگه دوام ایته‌ویردی. اؤنگ-سؤلیگه اوچه توریب، سېوینگنیدن قیچقیره‌دی. کوتیلمه‌گنده کوله‌یاتیب بلند آوازده:

- لؤلی‌بچه-لؤلی‌بچه، - دېیه قیچقیردی مېنگه.

قیزلر کولیشدی. خودّی، بیراو بالته بیلن باشیمگه اورگنده‌ی اؤرنیمده قاتیب قالدیم. خودّی، بلندلیکدن، قایه‌دن قولب توشگنده‌ی بؤله‌یازدیم. قیقیرلب کولیشلر چؤزیلیب کېتدی. بیر نېچه لحظه کؤزلریم هیچ نرسه‌نی کؤرمه‌دی. بونی اېشیتیشدن کؤره یېر یاریلیب یوتسه‌یدی مېنی. نیمه‌دیر دېماغیم کېره‌ك. فایده‌سیز بؤلسه هم بو گپیم باشقه‌لرگه جواب بؤلرمیدی. قمر آلگینچکدن توشیب، گَلنی باشقه‌سی آلدی. نېچه قدم مېنگه رؤپه‌ره کېلدی، اؤشه تابده آنم اؤرگتگن: «آتنگ سازنده اېمس، حافظ و صنعتکار» - دېگن گپینی ایتیشگه مجبور بؤلدیم.

بیر لحظه اؤتیب، گویا، مېنگه یوره‌گی کویگن بؤلیب، یاکه مېنی توشیندیمی، ایتگن گپیدن پشیمان بؤلدی. یاکه، قیلگن خطاسینی توزه‌تماقچی بؤلیب مېندن:

- سېن نېگه دوتار چېرتیشنی اؤرگنمه‌یسن، - دېب سؤره‌دی.

مېن اېسه جوابیگه:

- یاقتیرمه‌یمن، - دېدیم.

بیر آز محبتلی آهنگده:

www.ezgu.org

- مېن یاقتیرەمن ، بیر کون اۆرگنەمن ،- دېدی .

کیمدن اېشیتگنمی بیلمەیمن :

- قیزلر دوتارچی بۆلە آلمەیدی ، - دېگن گپنی ایتدیم .

اۆشه لحظە نیمە کۆنگلیدن اۆتگنینی بیلمەی ، کولیب :

- سېن اۆرگن ، سېن ، - دېدی .

- خوشیم کېلمەیدی ،- دېب اۆشە جوابنی ینە تکرار قیلدیم .

- اۆزینگنی آس سنگ هم اۆرگنە آلمەیسن ،- دېیە بلند کولیب یوباردی .

- نېگە اېپلەی آلمەیمن ؟ - حیران قالدیم .

- چونکە ، سېن قالاق بالەسن ، آتنگ شوندەی دېگن اېدی ، - ینە کولدی .

بو گپی قیلیچدېک یورەگیمگە کیریب کېتدی .

حیران ، ساکت و درمانده بیر احوالده یوزیگه باقدیم . او تیرجەییب ،خودّی کۆنگلی ایستەگن بیر ایشنی بجرگن بۆلیب ، مېنگە تیکیلدی .

شو پیت کۆزلریمگە یاش حلقەلندی . «توبە ، بوندن بدتریدن اسرەسین !» - دېب یورگن صمد دیوانەنی اېسلب قالدیم . شوندن کېین تونگی قصّەلریمیز اۆز پایانیگە یېتّی . یۆق ، قیدن هم ؟

بولر هلی قم اوچی ، داستاننینگ باشلنیشی اېدی .

شو کېچەدن کېین ، بیر گوشەگە باریب یوزمە-یوز بۆلیب ، ایتیب-اېشیتیشگە قیتیب وقت تاپە آلمەدیک . باشقەلرنینگ گپی ، عایلەمیز کتەلری‌نینگ

www.ezgu.org

اۋزلريگه ياقەياتگن گپلری، بيزنی تاباره اوزاقلشتيرردی؛ اوزاقلشيب بارردیك. بيز توشونيب يېتديك كه،ايكّيميز، بير كېچەده توغيلگنميز، كتەلريميز بيزنی اونشتيريب قۆيیشگندی. بيز اۋغيرلنچی بير-بيريميزگه كۆز سالگنيميزنی كۆريشلری بيلن‌آق، آنەلرنينگ گپ-سۆزلری باشلنيب كېتردی. بيز اويتدن قيزيل-يشيل بۆليب، كۆزلردن غايب بۆليشيب قاچيب-قاچيب كېتر ايديك. امّا، قمر مېندن عذر سۆررميكن، دېگن كوننی دايم توتەمن. شوندن سۆنگ، آتم قۆشيق ايتيشگه باشلسه باشقەلرگه اۋخشب مېن هم خفه بۆليب كېتەمن و قمرنی اېسلب ييغلشنی ياقتيرگيم كېلەدی. شوندەی قيليب اۋزيمنی مجلسدەگی پريشان‌حاللرگه همدرد توتگيم كېلەدی. مېن هم باشقەلرگه درداشمن، دېب اۋيلرديم. اۋزيمدن باشقه هيچ كيم توشنمەياتگن بير آتشد يانماقده ايديم. كېينراق او هم آتم كويلەياتگن شعرنينگ آهنگ و صدالرينی حس قيليشينی خواهلەديم؛ اونده هم مېنگه اۋخشب، دوتار صدالری و آتم ايتگن شعردن ايچيده دردلی، بيراق، هيجانلی و شيرين‌گينه كۆنگيل قۆییشدېك حالت و احساس توغيلسين، دېرديم. فقط شوندەی حالت و احساس توغيلگندەگينه مېنينگ دنيامگه كيرر، كۆنگيليم درد و غصّەلريگه آشنا بۆلر، اونگه نسبتاً دليمده اويغانگن حسلريمنی توشينر، سيوگيم‌نينگ قدرت و چېگرەسينی بيلر دېب اۋيلەيمن. مېن خياليمده هم اۋزيمنی آدم بۆليبمن، كۆكرەگيمده بويوك بير درد يشيرينگن و بير معبود ياديده تون و كون كويەمن، دېب احساس قيلرديم. دردلی بۆليش، كۆكرەگيده كته سرّی

www.ezgu.org

بۉلماق و اولکن درد ایگه‌سی بۉلیش، پریشان روح و سېوگیلی آدم بۉلیش و اولوغ آدمگه ایلنیش اوچون معیار بۉلرمیکن؟ مېن بیلمه‌یمن. اۉشه زمان شاید شونده‌ی فکرگه بارگندیرمن. کۉکره‌گیمده کته آغریق بار، باشقه‌لردن کم ایمسمن و حتّا، اۉزگه‌لردن اۉزیمنی یوقاریمن، دېب خیالده‌من. تاتلی‌گینه کۉنگیل بېریشم دنیاسینی کۉرسه ایدی. مېن ایریشگن مقام و مرتبه‌گه هیچ کیم ایریشه آلمه‌گن، دېب اۉیلردیم. مېن باشقه‌لرگه کۉره کۉپراق آتم دوتاری‌نینگ ناله‌لرینی بوتون وجودیم بیلن حس قیله‌من، دېب تصوّر قیله‌من؛ بونی ایسه باشقه‌لرگه قره‌گنده اۉزیم اوچون کته اوستونلیک و بیر مېن‌گینه شو مقامگه ایگه‌من دېب اۉیله‌یمن. قمر ایسیمگه توشسه، او مېنده‌گی خاص بو احساس و حالتلرنی درک قیلمسه، قلبیم سینیب، یوره‌گیمدن امیدسیزلیک زهری تامچیله‌ی باشله‌یدی، دېب تصوّر قیله‌من. پریشان بۉلردیم. قیچقیریب ییغله‌گیم کېلردی. مېن حس قیله‌یاتگن شو درجه‌ده‌گی کۉنگیل قۉییش و پریشانلیگیمنی قمر توشینیب یېترمیکن، دېب یۉل-یوروق قیدیره‌من. بو لحظه‌لرده تیلگه آلیب بۉلمس گپلرنی و اصلا اونی ادا قیلیشگه تیل و سۉز عاجز قاله‌یاتگنیدن درمانده ایدیم. آتم صدالری و او کویله‌یاتگن قۉشیقلرده دوتار ناله‌لری عکس ایتر ایدی. اۉشه پیت قمر دردیم آسمانی و کوچ و قدرتینی انگلب یېتر، دېب آرزو قیلردیم. او بو کویلرنی ایشیتیب، آز ایمس، کۉپ ایمس مېنده‌گی اوشبو حالت و احساسنی توشینر، دېیمن. بیراق، بیردنیگه اۉشه تۉی کېچه‌سیده:

- لۉلی‌بچه، لۉلی‌بچه، - دېب ایتگن گپی ایسیمگه کېله‌دی.

www.ezgu.org

اۋشنده بوتون امیدلریم دیواری نورەی باشلەیاتگندی. قمردن بو گپنی ایتمسلیکنی کوتیش، کېرەک ایمس، دېب اۋیلردیم. آتمنی اۋته دردلی و جان کویدیرگووچی آهنگلر اجرا قیلیش اوجیده کۋررکنمن، باشقەلرنینگ قیزیقیش و خوش قرشیلشیدن کۋنگلیم کوچ آلیب، ایچیمده آتمنی انسانلر قنچەلیک یخشی کۋریشینی قمر کېلیب کۋرسین، دېب چیقرردیم.

آدملر اونی قنچەلر یاقتیرەدی، سېوەدی. کیمنی کۋرمنگ آتمگه حسرت قیلەدی. اۋزیمنی آتم‌نینگ اۋرنیگه قۋییب کۋرەمن. قمر مېنی اۋشه مقام و منزلتگه اېریشگنیمنی کۋرسه، زاره گپیدن پشیمان بۋلرمیدی، دېیه اۋیلەیمن.

قمر مېن مجلس‌نینگ عزیز و ارزندەسی بۋلیب، باشقەلرنینگ یورەگدن جای تاپگنیمنی بیلیب حسرتلەنر؛ شوندن کېین اۋغیرلنچی بۋلسه-ده،او تامان کۋز قیری تشلەماقچی ایمس ایدیم.

اۋشنده او مېنینگ سانسیز غملی تون و کونلریمنی کۋریب بیغلر و اونگه نسبتاً بی‌فرقلیگیمدن، همّەنینگ عزیزی بۋلگنیمدن و قیشلاغیمزنینگ قیزلری مېنینگ آرتیمدن توشگنیدن داد-فغان قیلرمیدی. او توش و خیاللریده بۋلسین «اۋشه اچّیق گپیمنی کېچرگین و اېسدن چیقرگین» - دېب مېنگه التماس قیلیب یالباررمی دېیمن. بیر دقیقەدن سۋنگ اۋزیمدەگی بو بغری تاشلیکنی خوش کۋرمەدیم. بو حسلریم اۋرنینی ینه قمرنینگ محبتی

www.ezgu.org

اېگللەی کېتدی. یورەگیم سیقیلیب، کۋزلریمده یاشلر حلقەلەنردی. بو گپلر آخر قلبیمنی خیره قیلەدی، شوق-ذوقیمنی سۋندیرەدی، دېگن اۋیگه باررديم. اۋزيم هم، یورەگیم هم بوندەی تاش‌بغیر و رحمسیزلیکلرگه داش بېره آلمسلیگینی پَیقب قالەمن.

آتم کویلەیاتگن کېزلرده اۋزیمنی باشقەلردن کم حس قیلمس اېدیم. مېنده هم درد بارلیگینی حس قیلەمن. یورەگمدەگی نالەلریمنی بیراوگه ایته آلمەیمن. اۋشه صنعت‌سېورلرگه اۋخشب دوتار صدالری و آتم‌نینگ کویلری‌گینه مېنی تینچلنتیره آلردی. همّەنی بیر-بیر کۋز اۋنگیمدن اۋتکزەمن. تاماغیم و بۋغزیمده ییغی تیقیلیب توریبدی.

اولرنینگ ییغلشلرینی کۋرگچ، بۋغزیمدەگی درد توگونی یاریلەی دېردی. اما، کۋرەمن که هیچ کیم ییغلمەیپدی، همّه اولّگی حالتیدن ینه قیتیب اۋز حالیگه کېلگن. قلبلری بوتون، اۋزلریگه کېلگنلر، همّه ساغ-سلامت. همّه چَېك چایلیشیب مرحبا-مرحبا، رحمت-رحمت دېییشر اېدی.

آتم‌نینگ چایینی ینگی‌لەدیلر، اۋز پیالەلریگه هم چای قویدیلر:

-کمال اکه یورەگیمیزدن غملرنی یوودی. اوزاق یشنگ، مینگگه کیرینگ! سیزگه رحمت، یوز رحمت!

حیران بۋلردیم. قیامت بۋلگوسی اېدی. هنوز مېنینگ یورەگیم و ایچیمدەگی دردلر تاماغیمنی قیسردی، بۋلمسه ایتگنلریم نېگه عملگه

آشمه‌یاتیر؟ مېن هم ناچار باشقه‌لرگه اۋخشب خورسند و تېتیک بۋلیشگه اورونه‌من. امّا، ایچیمده اونی یاقتیرمسدیم. اولرده مېنینگ دردیم یۋق دېب اۋیلر اېدیم.آتم‌نینگ دوتاری‌نینگ کوی و ناله‌لریدن آلگنیم احساس، اولرده یۋق اېدی. اولرنی یاقتیرمسدیم. نظریمده مجلسده‌گیلر توشینمسدن بیهوده‌گه آتمگه مرحبا و رحمتلر ایتماقده اېدیلر شېکیللی. اولر مېنگه اۋخشب شعرلرده و آتم‌نینگ دوتاریده عکس اېتگن یانیش-کوییشلرنی انگله‌مسدیلر. آدملر خواجه کۋرسینگه «واه-واه و آفرینلر» قیلیشردی گویا.

کېین قره‌سم، هیچ کیم مېنگه اهمیت قره‌تمه‌یپدی. همّه آتم‌نینگ دوتاریگه کۋز تیککن. چای ایچیشگه تنفس بۋلگن، هر کیم اۋز یانیده‌گی صحبتداشی بیلن نیمه‌نی‌دیر سېکین‌گینه گپلشیب آله‌یاتگندی. آتم حقیده، اونینگ دوتاری خصوصیده و اجرا قیلگن مقاملری بابیده صحبتلشر اېدیلر. آتم هم کیمگه‌دیر اۋزی‌نینگ اۋتمیشیدن، مقام خوانلیگیدن و قایللتیب دوتار چېرتیشلریدن گورونگ قیلماقده اېدی. هر دایم توشینتیروولری آخریده کۋکره‌گیدن چوقور آه چېکردی و مونگلی‌گینه زمزمه قیله یازردی:

- هی اکه! بیر پیتلر سیز و بیز هم گل و گلستانلیک آدملر اېدیک.

آتم‌نینگ کۋزلری قالین گللری اوزره سوزیلردی، اونینگ صحبتینی تینگله‌یاتگنلر هم قیغولنردی و اولرنینگ کۋزلری هم قالین گللری بۋیلب سوزیلر اېدی. مېن هم قالین گللریگه تیکیله‌من. بیز هم شو کونلرده قۋلدن بېرگن بۋلسک-ده، بیر زمانلر گل و گلستان اېگه‌لری اېدیک، - دېیه

www.ezgu.org

اۉیله‌یمن. مېنگه هم بیراو بیر پیاله چای اوزه‌ترمی، دېب امید قیله‌من. نیمه‌دیر، دردمی، ییغیمی، پۉرتنه‌می، غم‌می، بۉغیزیمده توگیلیماقچی اېدی. خیالیمده، باشقه‌لر هم بۉغیزلریده توگونگه ایلنگن ییغینی یوتیش مقصدیده، بیر-بیریگه پیاله اوزه‌تیشگه آشیقماقده اېدی. زیرا، ییغله‌ماق قبول قیلینمه‌گن، احتمال کته بیر عیب و گناه اېدی.

قالین گللری آره‌سیده آتم و باشقه‌لرنینگ قۉللریدن کېتگن باغلرینی کۉرردیم. کیم، قیسی اۉلکه‌نینگ آدملری - شمالدنمی یاکه جنوبدن، غربدنمی یاکه آسماندنمی توشیب، اولرنینگ گلستانلرینی تالان-تاراج قیلیب کېتیشگن. شونینگ اوچون بو انسانلر اۉشه یۉقاتگنلری‌نینگ ماتمینی توتماقده‌لرمی؟ بیر دقیقه‌دن کېین مجلسده‌گیلرنینگ یانیگه یوگوریب باره‌من، آلدینگی لحظه‌لرگه قره‌گنده اولرنینگ یوزلرینی خورسند و قووناقراق تاپدیم. دوتار نوالری، آتم کویله‌گن قۉشیقلر اولرنینگ یوزگه باشیگه قۉنگن گردلرنی اریته آلگنده‌ی اېدی. بیلمه‌دیم که، اولرده شو باغ و بوستانلریدن اجره‌لیشدن اۉزگه هم غم-قیغولری بارمیدی یاکه یۉق؟! ینه قنده‌ی دردلری بۉلیشی ممکن؟ اولر هم اۉز خاله‌لری‌نینگ قیزی چققنیدن عذاب چېکماقده‌میکن؟ دېب اۉیلردیم اۉزیمچه. بیراق، دللرینی بیلمسم هم اولرده هم مېنگه اۉخشب خاله‌لری‌نینگ قیزلری بۉلیشی ممکن-کو؛ اولر مېنینگ یاشیمده‌گی آدملر اېمسلر-ده! بیرمه-بیر اولرنینگ بېتلریگه کۉز یوگیرتیره‌من. اۉیله‌گن نرسه‌لریمنی اولرنینگ تورخیدن بیلیب آلردیم. یۉق، اولر مېندېک کۉنگیل بېریب سېومه‌گنلر هیچ کیمنی. بۉلمسه اولر کیم‌نینگ

www.ezgu.org

جور و جفاسیدن آتم‌نینگ دوتاریگه ایش بۉلیب نالیماقده ایدیلر؟ - دیپه اۉزیمدن سۉره‌یمن. بلکه، اولرده مین بیلمه‌گن، توشینیب ییتمه‌گن دردلری باردیر. اگر آتم مقام‌خوان بۉلمسه ایدی، اولر نیمه قیلیشردی؟ - دیب ینه اۉزیمگه سؤال بیره‌من. اولر ایلکه‌لریدن باسه‌یاتگن درد و غم یوکی آستیدن قنقه قیلیب ایگیلگن قدلرینی اۉنگلشردیلر؟ بوتون شهر و قیشلاقده بیرگینه مقام‌خوان مینینگ آتم ایدی. بو بیر ارزیمس گپ ایمس. هر کیم هم آتم سینگری صنعتکار بۉله آلمه‌یدی. آتم-ده، بو صنعتنی آته‌سیدن یعنی مینینگ بابامدن اۉرگنگن. شو ایسکی و قدیمي دوتار هم اۉشندن قالگن. بۉیم هم تینگی یۉق مقام‌خوان بۉلگنلر. او اۉتمیشدن سۉزله‌یاتگنده آتم‌نینگ کۉزلریدن یاشی آقه باشلردی. بیر پس اۉتیب مخلصلردن بیری آتمگه:

- قیغورمنگ استاذ، بو دنیانینگ غمی بیتمه‌یدی، - دیر ایدی.

آتم بو سادّه حکایه‌نی ایتیب، نې سببدن ییغلشینی توشینمسدیم مین. آتم کیین کۉز یاشلرینی اریتیب، دوتارینی قۉلتیقلب، کوی باشله‌گچ دوتاریدن تره‌له‌یاتگن ناله‌لر مجلسده‌گی مونگلی ساکینلیکنی بوزردی. دوتار نوالری همّه‌نینگ نگاهینی نا انیق بیر نقطه‌گه قره‌تیب، اولرنی اۉز قابیقلریدن سیکین-سیکین چیقیشگه اوندر ایدی. شو آه و ناله‌لر، اون چیقریب نفس آلیشلر، آدملرنی ینه بو دنیادن باشقه بیر ناتنیش دیار - احتمال اۉشه بیر کونگی باغ و بوستانی ویاکه، قۉلدن بای بیرگن یورتیلریگه سیر و سفر

www.ezgu.org

قیلیشگه تۋسقینلیک قیلردی. مېن هم سفر قیلماقده ایدیم. دنیا هم جوده تار بۋلگنی باعث، سفر قیلیشگه جای تاپه آلمسدیم. باشقه غم-قیغو نیمه‌لیگینی بیلمسدیم.

نیمه، ایچکی حاولیده، قیزلردوره‌سیده کولیب، اۋینب یوره‌گیمنی یره‌له‌گن خالم‌نینگ قیزینی ایسلب اونگه پناه کېلتیره‌یمی ایدی؟ قمرنینگ کفلری خینه‌گه بۋیلگن، تۋزغاق ساچلری ایلکه‌سیگه توشگن، یاناقلری غازه رنگ، یېر تره‌یاتگن اوزون بخمل ایتگی ایلنه‌سی بۋیلب میتّی-متّی یولدوزچه‌لر تاولنیب توره‌دی.

قمر مېنینگ دنیامدن، حالیمدن خبرسیز رقص قیلر ایدی. دنیادن بی‌خبر سېوگیلیم رقصگه توشه‌یاتگندی. قمر تۋستدن مېن تنیقلی مقام‌خوان بۋلگنیمنی بیلسه‌یدی، آتمگه اۋخشب دللرگه یاقووچی، مشهور و سېویملی دوتارچی بۋلگنیمنی هم بیر بیلسه‌یدی، برچه مېنی سېویب آلقیشله‌یاتگنینی بیلسه‌یدی او، هر یېرده مېن حقیمده دوو-دوو گپلر، هر اویده و هر مجلسده مېنینگ گپیم تیللرده داستان بۋلگنینی بیلسیدی او، - دېیه آرزو قیلردیم. باشیمدن یاغیله‌یاتگن مقتاولرگه چیده‌ی آلمه‌ی، خاله‌م‌نینگ قیزی حیرت بیلن مېنگه اچّیق قیلیب، بیر بورچککه کیریب آلسه‌یدی، کۋنگلی ایسته‌سه قیچقیرسین، خواهلمسه جیم‌گینه گپلریمنی بیلیب ایشیتسین، اونینگ ایچی حسددن یانیب کېتسین،- دېیمن ایچیمده. کۋنگلی بویورسه خاله‌م‌نینگ قیزی چینقیره‌ب، همّه‌گه «خدا حقی

www.ezgu.org

تینچلنینگ» - دېسین. یۋقسه، قمر مقته‌نیشلریمنی ایشیتیب اۋتیره‌وېرسین، کېچمیش ایسیگه توشگنده خاله‌سی‌نینگ اۋغلیگه:

- هی لۋلی‌بچه، هی لۋلی‌بچه، - دېگن گپلری کۋنگلینی بوزسین ایدی.

اگرچه اۋشه تونی بو ایتگن اچّیق گپلرینی قیتریب هم آلماقچی بۋلگندی، بیراق، او فایده‌سیز ایکنینی بیلردی. ایتیلگن گپ آتیلگن اۋق. شونده‌ی بیر لحظه‌لرده آتم‌نینگ یانیدن توریب کېتگیم کېلیب، باریب حاولیدن بۋیله‌گیم کېلردی. امّا، خاله‌م‌نینگ قیزی ینه مېنگه «هی لۋلی‌بچه، هی لۋلی‌بچه» دېییشیدن قۋرقردیم. گپیمدن قیتدیم. مېندن نیمه اۋتگنینی خاله‌م‌نینگ قیزیگه توشنتیریش اوچون کمیده آتمده‌ی بویوک صنعتکار بۋلیشیم کېره‌ك. انه شونده یوره‌ك دردیمنی ایتگن بۋله‌من، - دېب اۋیلردیم.

شونچه‌لر ناله و فریاد ساله‌ی که، کویلشیمدن قمرنینگ یوره‌گی اېریب کېتسین، بیلسین که، مېن قالاق ایمسمن و غمی یوره‌گیمگه نې‌لر قیلگنینی بیلیشینی ایسته‌یمن. بیراق، بوآرزو-ایستکلرگه اېریشیش اوزاق، آغیر و حتا ممکن ایمسده‌ی تویولردی نظریمده. قره‌یمن که، حال-احوال و احساسیمنی اونگه توشونتیره آلمسلیگیمدن افسوسلنه‌من. اۋلدیرگووچی بیر رنج بوتون وجودیمنی کویدیره‌دی. هوشیمدن کېته‌یازدیم، صمدگه اۋخشب آتم‌نینگ مونگلی وعاشقانه کویلرینی بیر تینگلب، کۋنگلیمده‌گی توگونلرنی ییریتیش اوچون هور-هور ییغله‌ی دېیمن. آتم‌نینگ

www.ezgu.org

دوتاری‌نینگ آهنگ و ناله‌لرینی اېشیترکنمن، مېن و صمدده توغیلگن حال و احساس باشقه‌لرگه میسّر بۆلمه‌یدی؛ اۆزگه‌لر جاننی کویدیرگووچی بو فریاد و نالیشلرنینگ توبیگه یېتیب باره آلمه‌یدی، دېب اۆیله‌یمن.

***

دنیا و تیریکچیلیککه کۆزیم آشنا بۆلسین اوچون آتم مېنی هر دایم آدملرنینگ ییغینلریگه یېتکلب بارردی. اېلدن اوزیلیب قالگن، قالاق، غم-قیغو باسگن و نان گدایی بۆلیب قالیشیمنی ایستمسدی. آتم هر دایم مېنینگ کېله‌جگیمدن خواطرده اېدی. بو سۆزلرنی آتم‌نینگ اۆزی آنمگه ایتگندی. بیراق، مېن اېشیک آرتیدن بیر حقیقتنی آتم‌نینگ تیلیدن اېشیتیب قالگندیم:

- تۆیلرگه آلیب باریشیم‌نینگ باعثی، قۆی یېسین، جانلنسین باله، - دېردی آنمگه.

تۆغری، تۆی، ضیافت و مهماندارلیکلرگه بارسک، مېنی اشتهاسیزلیگیمنی کۆرگن آتم دستورخواندن یخشی آوقت و میوه‌لرنی مېن تامانگه سوریب:

- کۆپراق، کۆپراق یېگین، اویَلمه‌گین، - دېردی سېکین‌گینه آوازده. مینغیلّب یېییشیمنی کۆرگچ:

- اۆلیم سلات، نان یېییشینگ آدمگه اۆخشمه‌یدی، - دېردی.

www.ezgu.org

مجلسلرگه باريشيم نه قارنيمنى تۆيغزەدى، نه قالاقليگيمنى برطرف قيلر، نه-ده گوشەگيرليگيم‌نينگ کمەييشيگه سبب بۆلگندى. آتم بيلن تۆيلرگه باريش غميمنى آرتيرردى قيته. دوتارنى آتم‌نينگ قۆلتيغيده کۆررکنمن، بو دوتار اۆز سوريگه نازلنيب، مېنگه اۆزينى کۆز-کۆز قيلەياتگندەى ايدى نظريمده. دوتار نظريمده ايگللب بۆلمس تاغ چۆقّيسيگه اۆخشب کېتەدى. هه، يوکسک قايه سينگرى. خودّى، مېن هيچ درديدن قوتيله آلمەگن خالەم‌نينگ قيزيگه اۆخشەيدى بو قايه. بو يوکسک چۆقّينى قندەى قيليب قۆلگه کيريتيشنى بيلمسديم. اونى ايگللشيم خالەم‌نينگ قيزى قمرنينگ آغريقلى گپيگه جواب بۆلەدى، دېب اۆيلرديم. يورەک يرەلريم‌نينگ بيتيشى، بو قايگه چيقيب آليش‌نينگ بيردن-بير يۆلى ايدى. قمرنينگ يورەگيگه-ده يۆل تاپرديم.

اويده يالغيز قالگن پيتلريم ديوارگه آسيغليق بخمل جلدليک دوتارگه باقەمن. يولدوزلرگه تۆله بو بخمل پوش ايچيده قۆل يېتمس اولکن و سرلى بير دنيا بار، ايگللب، ضبط ايتيب بۆلمس يولدوزلى کېنگ آسمان، سحرلر عالميگه قۆل يېتمس آچون، بخملگه اۆخشەگن يولدوزلى بير آسمان يشيرينگندەى! بعضاً، قۆليم بيلن دوتار پوشينى سيلب قالسم، قۆرققنيمدن تيتراق باسيب قۆليمنى درآو تارتيب آلرديم. اۆزيمگه اۆزيم: «دوتارگه قۆل تېگيزمه، هلى بروقت. حاضردن سېن اۆت بيلن اۆينشماقچيمى‌سن؟ جوده ايرته اۆزينگنى غم-غصّەگه مبتلا قيلەسن. قۆل تېگيزمه. هلى پيتى ايمس. وقتى کېليب قالەدى. اۆزينگنى مونچه چۆققه

www.ezgu.org

اورمه. کوییب کباب بۆلیش‌نینگ هم وقتی-ساعتی کېله‌دی. اگر قۆلینگدن کېلسه اۆزینگه باشقه بیر ایش تاپ، چونکه، بو یۆلده مینگ بیر ییقیلیب، توریش بار. بو یۆلگه کیرماق‌نینگ مینگ غم-قیغوسی بۆله‌دی. بو یۆلگه کیریش هر کیم‌نینگ ایشی ایمس. بو یۆلده سېندن کۆپ فداکارلیک، کوچ و برداش طلب قیلینه‌دی» - دېیمن.

تۆغریسینی ایته قاله‌ی، دوتار مېنگه یاقردی، یاقمسدی هم. دوتارنی بورونگی ییللری یاقتیرمسدی، آتم‌نینگ شوم دوتاری سببلی، کۆچه باله‌لر مېنی اۆیینچاققه ایلنتیریب، اوستیمدن کولیشردی. یاقتیرگنیم، سېوگنیم قمر هم شو دوتار طفیلی مېنی اۆزیدن اوزاقلشتیرردی. بیر کون کېلیب آتم‌نینگ دوتارینی تبر و تیشه‌لر بیلن‌سیندیریب، اوزاق بیر جایگه آلیب باریب اولاقتیرماقچی و آتم‌نینگ کۆنگلیگه اۆت سالگیم کېلردی. آتم و باشقه‌لر نېگه دوتارگه کۆنگیل قۆییب، اونی مونچه‌لر سېویشه‌دی؟ شو سببدن اونگه نسبتاً کۆنگلیمده حسد توغیلردی. امّا، شونده‌ی بیر وقت کېلدی که، آتم‌نینگ سحرلی برماقلری دوتار پرده‌لری، دوتار سیملری اوزره قویی و یۆقاریگه چیقیب توشه‌دی، بو حالت و دوتار تاباره مېنی اۆزیگه تارتماقده ایدی. دوتار پرده‌لریده حرکتلنه‌یاتگن آتم‌نینگ برماقلری کۆزیمگه عجایب کۆرینه‌دی.

شو برماقلر قورروق تاردن یاقیملی ناله‌لر تره‌ته‌یاتیب، کۆنگلیمگه تیتراق سالیب، یوره‌گم‌نینگ تېپیشیگه سبب بۆلر؛ او مېنده یاقملی و تاتلی بیر

www.ezgu.org

حالت توغديرردی. خياليمده بو ناله‌لر مېنينگ كۉنگليمدن آتيليب چيقه‌ياتگن ناله‌لرگه اۉخشه‌يدی. مقاملرنی اجرا قيله‌ياتگنده آتم‌نينگ بۉغزيدن چيقه‌ياتگن آتشين ناليشلر، مېنينگ يوره‌گيمدن پارتلب تشقريگه آتيله‌ياتگن ناله‌لرگه اۉخشر ايدی.آتم‌نينگ سحرلی برماقلرلری‌دير كه، قوروق دوتاردن شونده‌ی ناله‌لر تره‌ته‌دی، مېنينگ دليمده شيرين تيتراق، تيپيش و ياقيملی حالت توغديره‌دی. اۉشه پيتلر توتاردن چيقه‌ياتگن ناله‌لر خودّی، مېنينگ يوره‌گيمدن تشقريگه ترقله‌ياتگنده‌ی ايدی. حس قيله‌من كه، او سوزناك كويلر، مېنينگ يوره‌گيمده ييغيليب ياتگن، آتم‌نينگ بۉغزيدن قۉشيق بۉليب تره‌لماقده ايدی. ناله‌لر اصليده مېنينگ يوره‌گيمده ييغليب ياتگن ايدی كه،آتم‌نينگ بۉغزيدن ينگرر ايدی. دوتاردن كۉز اوزيب مجلسده‌گيلرگه قره‌يمن. سلّه اۉره‌گنلر، جېلك و چاپان كييگن آدملر، همّه‌لری غم-قيغو خرمانيگه چۉككنده‌ی خياليمده. اولرنينگ يانگوديك ناله‌لری، انه شو دوتاردن تره‌له‌ياتگن سېس، آتم‌نينگ تاووشی و ايته‌ياتگن شعرلريده عكس اېتيب توررردی. هر قچان آتم اشوله ايتيب چرچه‌گوديك بۉلسه، باشقه‌لر اۉزگچه التفات بيلن اونگه احترام بجا كېلتيره‌دی و «مرحبا، سيزگه رحمتلر، حسنات!»، دېگن سۉزلرنی ايتيشيب:

- دمينگيزنی آلينگ استاذ! اۉزينگيزنی كۉپ هاريتيب قۉيمنگ، - دېرايديلر.

www.ezgu.org

شو پیت اولر باشقه بیر نرسه‌لرنی هم ایتماقچی بۆلیشردی. بیراق، ایپله‌ی آلیشمسدی. اولرنینگ ایتماقچی بۆلگن گپلری هلی بیتمه‌گن و بیتیلمه‌گنگه اۆخشب کېتردی نظریمده. اولرنینگ گپلری بیتیلمه‌گن، ناقص و ناتمام و دُمی کېسیلگنده‌ی ایدی نظریمده.

آتم بیر محبتلی حرکت ایله، خودّی، تیپیب تورگن یوره‌گینی اویلب آلیب قۆیگنده‌ی دوتارینی تۆله دقت بیلن احتیاطلب، قۆلتیغیدن یانیگه بیجیریم آلیب قۆیردی.

مېن اۆزیمده دوتارگه نسبتاً حسد حسّینی سېزه‌من. بیراق، تېزلیک بیلن بو حسّیم اۆزگرردی، ایچیمدن بو دوتارنی جوده-جوده سېوه‌یاتگنده‌یمن. اونی بیر کونی قۆلیمگه آلسم، اونی آتمدېک آسانلیک بیلن قایللتیب چله آله‌من، دېب اۆیلردیم. چنانچه،آتم ایتیب یورگن و ذهنیمده اۆرنه‌شیب قالگن کویلردن بیر پرچه‌سینی کۆچه‌ده‌می، اویده‌می، یالغیز قالگنیمده‌می، کویلب یورر ایدیم. آتم ایتگن درجه‌ده اجرا قیله آله‌من. امّا،دوتارگه قۆل تېگیزیشگه مېنگه رخصت بېریلمه‌گن. دوتارنی جوده-جوده سېوگنده‌یمن. آتمگه بیلدیریلگن ایلیق سۆز و آلقیشلر سېویشیم‌نینگ سببی ایدی، شاید هم شونده‌ی ایمسدی. احتمال توشینیلمس و تیلسیز ناله‌لریمنی شو دوتار تاووشلریده کۆرگندیرمن.

بو دوتاردن، یعنی، آتم‌نینگ دوتاری بارلیگیدن قووانه‌من. مېن هم آتمگه اۆخشب آدملرنینگ قلبیدن جای آله‌ی، دېب خام خیالگه بېریلردیم. قۆل

www.ezgu.org

تېگیشیگه رخصت بېریلمه‌گن. آتمنی باشقه‌لر مقته‌ی کېتسه‌لر، ایچیمده کملیک و خۉرلنیش حسّی پیدا بۉله‌دی. کاشکی مېنی هم مقتشسه اېدیلر، دېیمن یوره‌گیمده. آتم حقیده‌گی مقتاولرنی اېشیتگن پیتیم، بو آلقیشلر خودّی، بهار اېپکینلریدېک، آتم‌نینگ بوزوق و پریشان روحینی یېنگیللتیب، تېتیکلیک بغیشلردی و آتمگه قنده‌ی‌دیر خوشبختلیک، غرور و اوستونلیک حسّی پیدا بۉلردی. اوشبو کویلر یوره‌کلریده توگیلیب یاتگن بیر نېچه درداشلرنینگ غملرینی بیر قدر اریتگنی اوچون خوشبخت اېدی آتم.

کۉنگیللر سلطانی بۉله آلگنی اوچون هم خوشبخت اېدی. آتم آدملرنینگ دلیگه یاقه‌دیگن ایش قیله آلردی. ممکن قدر تېزراق آتمدېک بۉلیگیم کېله‌دی. گاه پیلّه کېره‌کسیز یاغاچلردن دوتار یسب، آغزیم بیلن آتمگه تقلید قیلیب دوتار چله‌من، آتم ایته‌یاتگن شعرلرنی کویله‌یمن، کوی اجر اېته‌من. همّه مېن بیلن یۉلداش، اولر ذهنیمده جایلشیب آلیشگن. قۉلیمگه دوتار تېگسه بس، معمّا بۉلمه‌یدی، دېب اۉیلردیم.

***

آتم تویه‌گه مینگن حاده آلیس-آلیسلرنی کۉزدن کېچرردی. یوره‌گی آرقه‌گه تارته‌دی. ایکّیلنردی. بیز کېتیب بارماقده اېدیک. آتم اۉز اۉیلری بیلن آلیشماقده اېدی. احتمال آتم بیلن ایکّی تامانیده‌گی اېکینزارلری بیلن؛ کلبه و قیشلاقلر و کۉز یاشلی مأیوس نگاهلر بیلن خیرلشه‌یاتگندی. مېن

www.ezgu.org

ایسه، اۆزیم‌نینگ قیینه‌گووچی و اچّیق اۆی و فکرلریم بیلن آلیشه‌من. بونده‌ی حالتنی آلدینلری حس قیلمه‌گندیم. نېگه اۆتمیشلریم مېنگه هجوم ایتردی؟ اۆشه کونلر «ایزیب حمله قیله‌دی؛ باشگه بلا بۆله‌دی» - دیب، هیچ هم اۆیلمه‌گندیم. «باشدن اۆتکزگنلریم بَری اونوت بۆله‌دی، ایسدن چیقه‌دی» - دیبه، دلیم خوش اۆیلر ایدیم. بیراق، اۆشه آنلرده شونی توشنیب ایتدیم که، کۆرگن، کېچیرگنلریم بیر کون تۆستدن کېلیب، قۆرقینچیلی بیر کۆرینیشده کېکیرتگیمدن بۆغیب آله‌ی، دیب اۆتمیشگه ایلنگندی. اولر بیر قتله هجوم کېلتیریشسه بارمی؟ عاقبتلریدن قیتیب قوتیلیش‌نینگ علاجی بۆلمه‌ی قاله‌دی. قنچه اورینمنگ فایده‌سی یۆق. قۆییشمه‌یدی. تسلیم بۆلیشدن اۆزگه چاره یۆق. ذهنینگ، فکر و سېزگیلرینگنی قبض قیلیب آله‌دی. شو دمینگدن، کېله‌جک اۆی-خیاللرینگدن ایری قیله‌دی. یۆلگه چیقیش‌نینگ اۆزگچه وهیمه‌سی بار؛ یۆل قارانغی، نه یۆللاوچی بار،نه-ده قۆللرده مَیاق. بیز بیابان بۆیلب کېتماقده‌میز.

آتم اۆز اۆی-اندیشه‌لری بیلن آلیشردی. یۆل اوزاق و تشویشلی، چېگره‌دن اۆتیب آلیشگه هلی انچه یۆل آلدینده توریبدی. یوز بار اۆلیب تیریلیشینگ کېره‌ك. مېن اۆته‌یاتگن یۆل‌نینگ ایکّی تامانیدن قاره نرسه‌لر مېنگه هجوم قیله‌دی. مینگ-مینگلب یاووز قاره ذاتلر یوگوروب کېلیب بۆیینیگه آسیله‌دی. قاره شرپه‌لر باشینگدن، یوزینگدن اۆپه باشله‌یدی.

www.ezgu.org

كېين شولر توپراققه اۋزلرينى تشلەيدى. باشقەلرنينگ آياق آستيگه ييقيلەدى و اولرگه هجومگه قيله باشلەيدى. شو قاره ذاتلر بيزنينگ آرقەميزدن كېلەياتگندى، اۋشه اۋيميزدن چيقيبميز كه، يوگوريب كېتيميزدن اېرگشيب كېليشدن تۇختمەيدى بو قاره كوچلر. همّەلشيب باشيمگه هجوم قيليشردى، باشيمگه، اېلكمگه ياپيشيب آليشردى. بولر توشگچ، سۆنگ باشقەلرىنينگ گَلى باشلنردى. اولرنينگ بقير-چقيرلرينى اېشيترديم، كۆرّرديم؛ چقّانليك بيلن قيى-چوو ساليشيب، جيغ-جيغلشيب، يوگوره ساليب بۆينيمگه آسيليب آليشردى. آق جۆجەلرگه اۋخشر اېديلر. يۆق، آقمس، رنگمه-رنگ، سريق، كول‌رنگ، آق و قاره توسده كۆرينيش بېريشردى اولر. خودّى ينگى آچيب چيقەديگن جۆجەلرگه اۋخشب، انه تاووق تېگرەسيدن اېوريليب، چيى-چييلشيب، تومشوغى بيلن يوزينگنى، باشينگنى چۆقى ياتگندەى اېدى. باش و يوزينگنى تكرار اۋپيشەدى، تغين باشقەلرگه هجوم قيلەى، دېيه اۋزينى توپراققه آتردى. توپراققه توشردن قۆرقيشمس اېديلر.

بولر مېنينگ اۋتميشيم اېدى. هه، بولر مېنينگ و آتم‌نينگ كېچميشلرى اېدى. هر بيرى‌نينگ سۆزيگه قولاق آسيب، مجبور اولرنى بير-بير قوچاغيمگه باسماقچى بۆلەمن. بَرينى بير دم بۆلسين اونيتەى، دېيمن.آته، تويه، سفر و يۆل عذابى، قراقچيلردن اۋتيش و هديك‌سيرەشلر؛ چېگرەلرنى كېچيب اۋتيش تشويشلرينى اونوتيب چېگرەدن اۋتيب آليشيميز لازم. بيزگه عزيزلريميز تيليدن:

www.ezgu.org

- کېلەجگ قارانغی، کېتمنگیز، جدالیك آغیر. حیاتگه ایشانیب بۋلمەیدی. عمرگه هم وفا یۋق. بیر لحظەلیك دیدار و بیرگه بۋلیش هم غنیمت-کو، کته غنیمتدیر. نېگه قاچەسن؟ قۋرقاق... کېلیگین خیرلشەیلیك. کۋز یاشلرینگنی یشیرمەگین. قاچمه! خیرلشوو آنلرینی اېسدن چیقریب غایب بۋلمه. الوداع کونینی اونوتدینگمی؟ اۋزینگنی بیلمسلیککه آلمه. گېنی اۋتکزمەگین، بۋل استاذ کېتماقدەدیر، - دېگن هیقیریقلر اېشتیلەیاتگندەی اېدی.

بیگانه یورت و قارانغی کېلەجگ سری باریشدن مقصد، آسایشتەلیککه اۋخشەگن شوندەی بیر نرسەنی تاپەیلیك که، او یۋقاتگن نرسەلریمیزگه اۋخشمەسین، - دېیه اۋیلەیمن.

ینه نیمه قیله آلیشیم ممکن اېدی؟! قالیش جوابیمیزنی بېرگن اېدی. باغیمیز، کۋچەمیز، توپراق و اوییمیز، بیزنی هیدەب اۋز بغریدن اوزگندەی اېدی. بیز کېتماقده اېدیك.

اولر هنوز بیزنی آرقەدن چقیریشردی. اولر قنچەلر کیمسەسیز، یالغیز، توپراق باسگن بیر احوالده پریشان قالماقده اېدیلر.

تېورەگیمیزده یاستەنیب یاتگن باغلر، اۋز اوییمیز، کۋچەلر، دیوارلر، درختلر، قاوون و تربوز پالیزلری، ماميق[۷] اېکینزارلری، کنجد، زغیر؛

[۷]ماميق: پخته.

www.ezgu.org

کېچقورونگی یاز پالیزلرنینگ یاقه‌سی، کېنگ یَیلاو، قوملاق کېنگلیکلریده‌گی کون‌نینگ یاقیمتای، چیرایلی باتیشی؛ جگرلریمیزنی ترک اېته‌یاتگنیمیزدن کۉنگلیمیز ماتمزده اېدی.

اولرنی ترک اېتیش، اولردن اجره‌لیش حیات و اونینگ بار نرسه‌لریدن اوزولیشده‌ی بیر گپ اېدی مېن اوچون. اولر بیز بیلن بیر عمر نفسداش اېدیلر-کو. اولرنینگ یوزلریده گودکلیک کونلری‌نینگ اچّیق-چوچوگی، عشق و اۉسمیرلیک آنلری‌نینگ یخشی کۉنگیل چاغلیگی، بیر آزگینه خوشلیک، اۉزیمیزنینگ قیغولی و شادلیک کونلریمیزنی کۉرر اېدیم که، اولر دردلی و سوگوار قالیب کېتماقده اېدیلر. و دردلی و ماتملی قالماقده اېدی. قالیب کېتگن اۉشه کونلر، اۉشه تونلر و اۉشه لحظه‌لر حیاتیمیزنینگ بۉلکلرینی تشیکل بېرردی. بیز بارر اېدیک، اولردن اجره‌لیش بیز اوچون جوده قتّیق و آغریقلی آنلر اېدی. اولردن اجره‌لیش، اولرنی یالغیز قالدیریب ترک قیلیب کېتیش خیالیمده هر لحظه کته و اولکن گناه‌دېک تویولردی.

هر بیر قدمنی آلغه باسیشیمیز بیلن گناهیمزنی آرتدیره‌یپمیز، دېب خیال قیلردیم. گناهکارلیک حسی ایچیمنی کېمیریب بارردی. قه‌یاققه باقمه‌یین بو حسلر یوره‌گیمده کوچه‌ییب بارردی.

چهارشنبه توشدن کېین

www.ezgu.org

گناه، گناه، گناه... اولر عزيزلريميز اېديلر، خيرلشوو پيتيده، تانگ-سحرده خۆرجينيميزنی قاقيب، اېلكەگە تشلب، يۆلگە چيققنيميزده جگرلريميز زار-زار ييغلشيب خانەگە قاچيب كيريشر، يوزلرينی اېسكی ياستيقلرگە باسگنچە زار-زار ييغلشر اېديلر.

اولرنينگ بَری آرقەميزدن ييغلشيب-ييغلشيب قالديلر. اولر، يعنی، يورتيميز، اوی، باغ، ديوار، درختلريميزنينگ يورەگی قيغودن تۆليب كېتگنی؛ بۆغيزلری درد و توگونلرگە تيقيلگنی باعث بيز بيلن خيرلشە آلمەديلر. وداعلشوو كونی اولر غايب بۆلديلر. «كېتمەنگيز،كېتمەنگيز! آه ميلی كۆروشگونچە، خير!»، دېگن صدالری تاماغلريدە توگبليب، بۆغيليب اۆچيب قالدی. خيرلشوو پيتيده بير-ايكّيتەسی اتەيين يشيرينيب، كۆرينيش بېرمەديلر شېكيللی. «نە كورەيين، نە كويەيين!» - دېيە اۆزلرينی چۆل بغريگە آتديلر و آرەدە كۆزلردن غايب بۆليشيب يۆقالديلر. بو صحنەنی كۆريش و خيرلشيشگە يورەكلری داش بېرمسدی. ييغلشديلر و كېتديلر.

صحرا و تينچيقلرگە باقەمن. صحرالرگە عيان كە، خيرلشوو آنلری‌نينگ قندەيين ايتيلمەگن و اېشيتيلمەگن داستانلری بار اېدی. ييغی‌نينگ معناسينی اولر يخشی بيليشسەلر كېرەك!

بيز كېتر اېديك، هلی چېگرەگچە انچە يۆل بار. «بيزنی اوييميز، يورتيميزدن آليب باريب، آوارەليك و سرگردانليك دياريگە آليب تشلشسين»، دېب

www.ezgu.org

كته آقچه تؤله‌گنميز. بيزنی مصيبت، جای‌سيزليک، وطن‌گداليک و اېنگ يامانی بختسيزليككه مبتلا قيليشسين دېب.

تېگره‌ميزده قوم‌زارلر ياسته‌نيب ياتر؛ قيزيل چادرلر، گنبذلی لای اويلر و چنگ باسگن درختلر كيشی خاطره‌سيده ليلی و مجنون‌نينگ كېچميشينی اېسگه ساله‌دی.

پاليزلرنينگ سكوتی، خورازلرنينگ قيچقيريغی، درختلرنينگ حسرتلی و پريشان باقيشلری؛ لبی-لولنجی تؤشه‌ليب ياتگن؛ سييقه‌لنيب كېتگن كؤچه‌لرنينگ قيی-چوو و ناليشلری اؤزلرينی هر يان اوريشردی.

اولر «كېتمه‌نگيز، داد كېتمه‌نگير، قَيگه كېته‌يپسيز بيزنی تشلب؟ قيسی يورتگه كېتيشگه شَيلندينگيز؟ سيز بؤلمه‌سنگيز بيز هيچ كيم‌ميز اخير، هيچ بؤليب كېته‌ميز» - دېيه ساچ يوليشردی. بيز سيزلرسيز نيمه قيله آله‌ميز؟ سيزلردن بيزگه كيم خط-خبر كېلتيركين؟ بيزدن احوالنی سيزگه كيم آليب باره‌دی؟ هلی هم وقت بار. كېچيكمسدن، بيراقلشمسدن قيتينگيز يؤلينگيزدن، نيمه قيليشلرينگيزنی بيله‌سيزمی اؤزی؟ اؤيلب كؤرگنميسيز؟ يريم يؤلدن بؤلسه هم قيتينگيزلر. كېتماق‌نينگ پشيمان بؤليشی بار. نيمه بؤلدی اؤزی؛ قنده‌ی مصيبت كېلدی باشيميزگه، همّه اؤز جگرلرينی تشله‌ديلر و كېته قالديلر. قَی ياقـقه؟ «بو يېردن كېته‌يليک»، دېيه همه اؤز خؤرجين و يوكلرينی باغلشگن. اولردن:

www.ezgu.org

- قَی یېرگه کېتەسیز، قَی یېرگه؟ - دیب سۆرەسنگیز هنگ-منگ، جوابسیز کرخت قالیشەدیلر. اۆزلری هم بیلیشمەیدی نیمه قیلیش و قَی یېرگه کېتیشلرینی. کېتیشدن قۆرقوو هَدیکسیرەش بارلیگینی اولرنینگ افتیدن اۆقیب آلیش ممکن ایدی کېتیش و ایریلیق خواطرلری بارلیگینی. اېزیلیش و حقارتلنیشدن قۆرقووده ایدیلر. یورەکلر ییغی و نالەدن تۆله، اچّیقلنیب عصبلری هم ترەنگ تارتیشگندی. بو اچّیق و لرزگه سالووچی سوالگه یوزلنیشنی ایستەمس ایدیلر گویا. اگر شو سوالنی ینه بیر قتله سۆرەسنگیز، درآو بقیریب، چاپان، خۆرجین و پتولرینی اېلکەلریدن آلیب یېرگه اورر و ییغلەی باشلەشردی.

نیمه قیلەمیز؟ تماشا قیلیب کوییب اۆلەیمی ایدی؟ تماشابین بۆلیب، کوییب اۆلیش هم اېرکککه یرەشمس، جوانمردلیک دیب هم بۆلمەیدی. شونی هم بیلەمیز که، کېتماق هم جوانمردلیککه کیرمەیدی. بیراق، نیمه قیلەیلیک؟ قۆییشمەیدیلر اۆز حالیمیزگه.

همه نرسه، همّه آدملر هر یېرده داد سالیشیب، کېتیشیمیزنی خواخلشەدی. باشقه یۆل-یوروق یۆق-ده! بو یېرده قالیب اۆلگندن کۆره، کېتیب اۆلماق افضل. یقینلریمیز کۆز یاشلرینی اریتیشەدی. اولر عاجز، کوچسیز، سینگن و علاجسیز کۆرینەدیلر. مېندن سۆرەمنگیز، خدا حقّی! سۆرەمنگلر قَی‌یاققه کېتیشیمیزنی؟ یرەتگن بیلەدی، دیېمن. امّا، کېتیشگه مجبورمیز. اۆلیم سری باریشلرینی بیلەیاتگندەی اېدیلر گویا. بارەدیگن یۆللری‌نینگ

www.ezgu.org

سۋنگّیده نابودلیك و اۋلیم توزاق قۋییب توریشنی بیلشردیلر. شرمندەلیکده قالیشدن واز کېچیب، آیاقلنیب، یولگه چیقیب اۋلیشگه همّەسی راضی اېدیلر گویا. باردی، بو غربت اۋلیم بیلن توگەمسه، حقارت و آیاق آستی بۋلیشگه آلیب کېلسه حالّریگه وای اېمسمی؟

بیز کېتماقده اېدیك. قۋییشمەیدی، دېب تۋغری ایتگنلر. مجبورلندیك. برچه یۋلگه چیقیشگه؛ عزیزلریدن اجرەلیشگه مجبور اېتیلگندی. اۋز جگرلرینی تشلب کېتیشگه بویریلگندی. کېینچەلیك، اولردن بیری مېن هم هر دایم «تا کېتمەسك بۋلمەیدی»، - دېب توریب آلگن اېدیم. امّا، آتم قبول قیلمسدی. اولر بیرگینه آتم غربتگه یوز توتیشیمیزگه راضی اېمسلیگینی توشینیب یېتگندیلر:

- هنوز هم ترك دیار قیلمەیدیمی؟ - دېب سۋرەیدیلر.

پنج‌شنبه

شوندەی بیر ایش قیلدیلر که، آتم بو آغریقلی و قارانغی سفرگه قدم قۋیدی. بیز کېتیب بارماقدەمیز. تاشلر، تاغلر، باغلر، شرشره و دریالر زاز-زار ییغلشلرینی اېشیتردیك. آتم تویه مینگن، قۋلیمده تۋیەنینگ نۋختەسی. آتم سرگردان و پریشان قرەشلر قیلیب، آلیس-اوزاقلردن نیمەنی‌دیر قیدیرردیلر. آتم اوضاعی بوزوق و ناعلاج کۋرینردی. اونی هیچ قچان بوندەی قۋرقینچلی و پریشان احوالده کۋرمەگندیم. خیالیمده آتم

www.ezgu.org

تويه اوستيده توريب، قۆلدن بای بېرگن ياکه، بای بېرەياتگن بير نرسەسينی تاپەياتگندەی آليسلرگه کۆز تشلر ایدی. قۆلدن چيقريلگن تينچليک و عشق لحظەلريگه اۆخشب کېتردی او نرسه.

آتم اۆشه اوزاقلرنی، آليس-آليسلرنی؛ بيز حرکتلنيب بارەياتگن تامانلرنی اميد ياليقنلريدن نشانه بارمی، ياقمی؟ - دېيه، قيديرر ایدی.

- قندەی، بيرار نرسەنی کۆرەيپسيزمی؟ - دېب سۆرەگيم کېلردی.

سۆرەديم.

آسانليگيچه، تېزليک بيلن جواب بېره آلمسدی.

- يۆق، کۆرمەيمن، - دېگن جوابنی ايتيشدن قۆرقردی.

يۆق، مېنينگ يورەگيم بيزاوتەلنيشيدن ایمس، بلکه، مسووليت و قۆرقوو گۆنگيليده قۆزغەليب، جۆش اورەياتگنيدن جواب قيله آلمسدی.

بير اوزون تۆقيراو[٨]؛ آليس افقلرنی کۆزدن کېچيرگندن کېين، ناچار، توشکونليک و اميدسيزليکدن سۆنگ آهنگيده:

- يۆق، - دېدی.

---

[٨] تۆقيراو: مکث.

www.ezgu.org

كۆكرەگيدن دواملی و قيناق آه چيقريب، دېدی:

- يۆق. هيچ نرسه كۆينمەيدی، بالم.

كېين، آلاودېك ايسيتمەدن كويەياتگن كيشيگه اۆخشب، اۆزی اۆزی بيلن گپيره كېتدی. ايسيتمەدن الجيرەيلەياتگنلردېك دوداغلری آستيده نيمەلرنیدير ايتدی:

- جوده كۆپ چيدەب كېلديم،كۆپ... ميلی قۆيمەسينلر، قۆيمەيديلر، چارەميز يۆق.

اۆشه انده آتم و مېن بير دور و زمان‌نينگ يۆلگه چيققن سۆنگّی مسافر نسلی اېديك نظريمده. هه، بير عصرنينگ سۆنگّی يۆلگه چيققن غريبلری، مينگ-مينگ يامغير-طوفاننی باشدن كېچيريب، برباد كېتگن بير نسلميز. امّا، حاضر اۆز توپراغی و اوييدن، اۆزليگيدن، ايلديزيدن، باغ-راغيدن مجبورلب قوويلگن و چېكسيز بير دېنگيز، باتقاق و نابودليككه آليب بارووچی يۆل تامان آديملب بارماقده اېديك.

اۆشه لحظه شايد يورەكلريميز يالغيز يۆلگه چيققن آخرگی شكوه و صلابتلی كاروان‌نينگ آهنگلری؛ بير دورنينگ برباد كېتگن مسافری‌نينگ سۆنگّی قۆشيقلرينی زمزمه قيلەياتگنديلر. و شايد بيزنينگ جۆنشيميز بيلن همّه نرسەگه نقطه قۆييليب، اۆز ادغيگه يېتگندی. گويا، يرەليش كونی تنگری قاشيده آنت ايچگن شيطان غالبليك مقاميده توريب، اۆز ايشينی

www.ezgu.org

قیلیب «اي پروردگار! منه مېن سېنینگ قاشینگدن هیده‌ب نابودلیککه محکوم قیلگن بنده‌لرینگ؛ سېنی سېویب مقته‌گووچی و یۉلگه چیققن سۉنگگی آتلیقرینگ» - دېب ایتگن‌دیر. احتمال، کۉز اۉنگیده جانی چیققه‌یاتگنینی بیلیب تورگن آتم اۉز دلیده بیرار-بیر ینگی کوی و مقام یره‌تیب کویله‌یاتگندیر؟ یاکه رودکي، نوايي، فضولي، حافظ، جامي و عراقي یاکه، سعدي‌دن بیران-بیر شعرنی شش‌مقام پرده‌لریگه تۉکیب کوی بسته‌له‌یاتگندیر؟ امّا یۉق، عکسینچه بو گَل او اۉتگن یوز ییللیکلرده کویگن جانی‌نینگ کۉنگلینی قۉییب اۉزی یۉلگه چیقمه‌گندی. جانیدن اجره‌لماقده ایدی، بو نې درد و هلاکت‌دیر.

مېن آتم مینگن تویه‌نینگ ساربانی ایدیم. مېن هم چرچه‌گن، آزغین، قری تویه‌نینگ آیاغی قره‌ب سېکین و تینچ بارردیم. باشقه‌چه یۉل یۉق ایدی. بیز کېتیب بارماقده‌میز.

آرتیمیزدن بیزگه اۉخشب یۉلگه چیققن سانسیز مسافرلر هم کېلیشه‌یاتگندی.

انسانلر اۉز توغیلگن یورتیدن، اۉز بېشیگیدن بدرغه قیلینگندیلر. اویه‌لری، اۉز آشیانه‌لری، قبرستانلری آرتیدن، باغلر، محله و اویلر، دیوارلر، توت درختی‌نینگ ساکن سلقین سایه‌سی، جوزا آیی‌نینگ اۉریکلری، پالیزلرنینگ کېچکی اوپاری نسیمی، کېکسه پالیزچی‌نینگ نخود رنگ

www.ezgu.org

سفال كۆزەلرىنىنگ موزدەى سووى؛ برچەسى بير بۆلىشيب، بير يېردە ييغلشيب:

- ارّە جبريدين تراق ساچينگنىنگ عشقين تارتەدور،- دېيىشيب كويلەشردى.

بعضيلر كېتيب بارر، ايريملرى قاليب كېتماقدە ايدى. قالگنلر قاليب كېتديلر. بيز كېتيب بارردېك. آتم:

- قَى ياققە بارميز؟ قالەميز شو يېردە، نيمە بۆلسە بۆلر، باشيميزگە كېلگنى خدادن، - دېر ايدى.

امّا، بير كون كېليب آتمنينگ اۆزى:

-كېلگين، كېتەميز، بو قالگودېك جاى ايمس، - دېب مېنى چقيردى.

خدانينگ رقيبلرى قهقەلب كوليشدى.

قالگنلر قالدى، بيز كېتيب بارەيپميز. قۆرققن يورەكلريميز قيغوگە تۆلە ايدى. خجالتدەميز. كۆريب اويەلردېك. كېتەياتيب، چۆل-بيابانلرنينگ ياووايى اۆت-اۆلنلريدن اويەلەيمز.

بوغداىزارلر و بوغداى تنەسيدن اۆلگودېك اۆيەلەميز. كاشكى، يېر ايكيّگە ياريليب بيزنى يوتوب يوبارسە ايدى، بۆلمەدى-دە. اۆزيمنى

www.ezgu.org

آووتيش اوچون اۆزيميزگه دليللر تۆقييميز. كۆپ قالديك، «قۆيمەديلر آخر يۆلگه چيقيشگه مجبور بۆلديك» - دېيميز اۆز-اۆزيميزگه. يۆقسه نيمەگه؟ باشقەلرنينگ باشيگه كېلسه-چى؟ باشقەلر-باشقەلر، دېگن سۆزلر تندير سيخلريدېك يورەگيميزگه سنچيلەدى. باشقەلر نيمه دېگەى؟ نيمه قيله آليشيميز كېرەك ايدى. آبروسيز بۆليمەيليك،حقارتلنمەيليك، دېب قاچرديك. بير عمر عزت و آبرو بيلن يشب كېلديك. غيرت و آبروسى بۆلمەگن حياتدن وازكېچديك.

آبر و عزّتيميزدن ايريلمەيليك دېب كېتماققه شَيلنديك. بى‌آبرو و حقارتلنگنلريميز آز اېمسدى. يېتيب آرتردى. حياتيميزده آبرو و عزت قالمەدى. يۆق آت، آبرو و عزّتسيزليكدن كېتماقده ايديك. آز مونچه حقارتلنديكمى؟ شوندن كېتكماقدەميز، كۆپ قيناق و جفا و حقارتلر چېكيب، آياق آستى بۆليب كېليشلرگه چيدەى آلمەى،آخر يۆلگه چيقيشگه مجبور بۆلديك. شونينگ اۆزى قندەى‌دير آبروسيزليك و حقارت اېمسميدى؟ يېترلى. بارر جاييميز آلدينگيسيدن يامانراقمى؟

حقارتلنگنيميز، جبر و جفار چېككنيميز و آياق آستى بۆليب كېتگنيميز سببلى غربت دياريگه يوزلنمەديكمى؟ شونينگ اۆزى بير شرمندەليك اېمسمى ايدى؟ هه، اۆشه باشقەلر، يعنى، يورتلريده قاليب كېتگنلر آتمگه: «استاذ سيز كېتينگ، سيزنينگ جۆنشينگيز ضرور. بيز اېسه مَليگه. سيزنى

www.ezgu.org

بیزدن آلدینراق تۆپگه توته‌دیلر. سیزنی قینشه‌دی، تینچلیک بېریشمه‌یدی. سیزدیک صنعتکاریمیز بۆلیشینی ایستمه‌یدیلر.

اولر سیزنی آبروسیزلنتیریش، حقارت قیلیش و سیزگه آزار یېتکزیشی برچه‌میزنی آبروسیز و حقارت قیلیشدیک بیر گپ. یخشی بیلیشه‌دی. اولر بیله‌دیلر که، سیزگه ضربه اوروش، حقیقتده بیزگه بېریلگن اۆلدیرگووچی، ققشتقیچ ضربه‌دیر. یۆق، اۆلیش، اۆلیمدن قۆرقمه‌یمیز. سیزنی اۆلدیرمه‌یدی، شرمنده بۆلیش، حقارتلنیشدن قۆرقه‌میز. سیزدیک آدمنی اۆلدیریش اولر اوچون مهم ایمس. بونی یخشی بیله‌دیلر. سیزدن آبرو عزتینگیزنی تارتیب آلیش مهم‌راق‌دیر. سیز بارینگ،سیز همّه‌میزنینگ عار-ناموسیمیزسیز. سیزده اختیار یۆق، اېندی‌سیز بیزنیکی‌سیز. اېندی بیزگه تېگیشلی‌سیز. سیز بیزنینگ کۆز قاره‌چیغیمیزسیز. کېتینگ، قَی یېرگه بارسنگیز هم دوستلر سیزنی اۆنوتمه‌گه‌یلر. کېتیشینگیزنینگ خرجتینی غمله‌گنمیز. دوستلر ییغیلیشدیلر، اۆرته‌گه آقچه تشلشدیک. ایشانرلی آدملرنی کۆریب چیقدیک. همّه ایشلر یۆلگه قۆییلگن، آتلنیش کېره‌ک. خدا اسره‌سین، بیرار کار-حال بۆلیب قالیشدن قۆرقه‌میز. جوده یامان ایش بۆله‌دی. ننگ، ناموس کېتسه بیز کیم دېگن کیشی بۆله‌میز؟ بو ایشنی قیلمنگ، مخلصلرینگیزنی قاره یېرگه قۆییب داغدار قیلمنگ. بیزگه حقارتنی روا کۆرمنگ. سیزنینگ کېتمه‌سنگیز باشیمیزنی کۆتریب قنده‌ی کۆتریب یوره‌میز. بیز کۆپچیلیکمیز، اۆزینگیزنی دېب، کۆره بیله توریب بیزنی شرمنده‌لیک و آتی یامان قیلیب قالدیرمنگ. سیزنینگ کېتیشینگیز

www.ezgu.org

اولرنینگ مغلوبیتی، بیزنینگ غروریمیزدیر. اگر بو یېرنی ترک قیلمەسنگیز اېرتەسی‌یاق همه نرسه توگەیدی. سیز یکّه، بیز اېسه کۆپچیلیک، شونی بیله توریب بیزنی شرمندەلیک و بدنامليک قودوغیگه تشلەمنگ. استاذ، اېندی شیطان اېشگیدن توشینگ. تارتیشیشدن فایده یۆق. حاضر کۆز یاشی قیلیش پیتی اېمس. یېغی هیچ نرسەنی حل قیلمەیدی.

تېز تانگ آتدی. استاذ سیزلردن بۆلک کیمیمیزبار؟ سیزنی قۆلدن بېریشنی ایستمەیمیز. سیزنینگ صنعتینگیز همّه یېرده اۆزیگه مخلص تاپەدی. سیز بیزنینگ درد و نالەلریمیز کتابی‌سیز، کېتینگ بو یېردن. کېتماغینگیز ضرور. بیزنینگ بۆغیلگن تاووشیمیز صدالرینگزگه، شعر و مقاملرینگیزگه و دوتارینگیزنینگ آهنگلریگه قۆشیب جاري سقلنگ.

بیزچی؟ باشیمیزگه نیمه کېلسه کېلسین. حاضر کېلیب توریبدی. اۆغلینگیزگه یورەک کویدیرینگ. همّه نرسه برباد کېتدی. قالیشینگیز بو بربادلیکنی آرتدیرسه آرتیرەدی، سیره کم قیلمەیدی. بلکه اۆغلینگیزنی کمالگه یېتکزرسیز. باشقەلرنی-ده، ثمرگه یېتکیررسیز. سیزدن کېین هم بیزنینگ سېسیمیزنی تیریک سقلەسین. سیزدن سۆنگ هم بو کوی، شعر، صدا و نالەلر دوام اېتسین. امّا،سیزنینگ قالیشینگیز امیدلریمیزنینگ اداغی‌دیر. بیز اېرتەگه تیریک قالیشیمیزگه ایشانمەیمیز. مقرر قانیمیز حقی کېتینگ بو یېردن، اۆلیش و دارگه تارتیلیشنی کۆریب امیدسیز و شرمنده بۆلمەیلیک.

www.ezgu.org

دليميزده بۆليشينگيز تفتي، آوازلرينگيز ينگرەب تورەوېرسين. سيزنينگ قاليشينگيز بير كاروان‌نينگ تالان-تاراج بۆليشي و سۆنگّي يۆلاوچيني هم آياقدن ييقيتگوسی‌دير.

آتم كۆز ياشي قيلدی و سۆزلمەدی. اۆرنيدن توردی. يعني،آخر-عاقبت،يوكيني باغلب نامعلوم و قارانغی تقدير سری يۆلگه چيقيشگه كۆندی. بوني اېشيتگن صمد ديوانه، ينه-ده تېلبرەدی. اونگه يېر و آسمان جای بېرمسدی. باريب كېليب تورردی. آغيز آچمسدی. حتا، اۆشه همشيگّی گپيني هم تكرارلەمس اېدی. آتم‌نينگ جۆنشيدن ديوانه خبر بۆلگندی. بيقرارليگيدن ايكّی-اوچ كون اۆتر-اۆتمس باشقه بير كوني اۆزگه بير احوالده كۆرينيش بېردی.

ينگّی كييم كييگندی، كۆزلريگه سورمه تارتگندی، قۆليده اوزون تسبيح؛ قۆلتيغيده اېسه اېسكی ايلويرەگن، ورقلری نم تارتگن ياسيقدېك بير كتاب. كېليب آتم‌نينگ قرشيسيده توردی:

- توش كۆريبمن استاذ، توشيمده غيبدن ايتيشلريچه مېن پيغمبر بۆليبميشمن، يلاووچ.

بلند-بلند آوازده كولدی، كولدی و ينه قيتيب كولدی.آتم صمدنی قوچاغيگه آلدی. اوني تينچلنيشگه چقيردی و باشيني سيلب:

www.ezgu.org

- صمد جان، صمد جان، نیمه دېگنینگ؟ نیمه‌لر دېیه‌پسن اۆزی؟ بو گپلرنی ایتسنگ اۆبال بۆله‌دی.

صمد، کولیب کولیب کېتدی. خبر بېریشلریچه او مچیتگه باریب آدملر حضوریده اۆزینی «مېن پیغمبر» - دېیه اعلان قیلگن. درّاو شلاقچیلر ایزغیب کېلیب، اونی اۆرنیدن توره آلمه‌گودېک قیلیب شلاقلشگنلر. شلاق آستیده تنی کویه‌یاتگن، اېتیدن قان سچره‌یاتگن صمد هر بیر شلاق ضربیگه:

- مېن پیغمبرمن، مېن پیغمرمن، - دېب جواب قیلردی.

تانگ چاغی حرکت قیله‌یاتگنیمیزده، اۆز کۆچه‌میزدن اۆته‌یاتیب کۆرسک که، صمد اوزه‌له توشیب یاتگن اېدی. صمدنی اۆق بیلن آتیب اۆلدیرگن اېدیلر. کتابی بیر یان، تسبیحی باشقه یانگه توشیب یاتگندی. سورمه قۆیگن کۆزگینه‌لری و ایلمه-تېشیک بۆلگن کۆکره‌گی قانگه بېلنیب یاتردی.آتم ییغله‌دی. مېن هم ییغله‌دیم. تېزلیک بیلن بیزنی او یېردن اوزاقلشتیردیلر. سفریمیزنینگ ایلک آدیملری شونده‌ی قیلیب قیغولیک باشلندی.

***

اۆتمیش، کېچیمیشلریم همان بیزنی ترک اېتمسدی. یۆلده‌میز، قۆلیمده تویه‌نینگ نۆخته‌سی، کۆز اۆنگیمیزده همان ییقیلیب یاتگن صمدنینگ

www.ezgu.org

جسدی. اونی اۉشه کېچه‌سی اۉلدیرگن ایدیلر. صمدنینگ «مېن پیغمبرمن» - دېب ایتیشیگه چیده‌ب بۉلرمیدی؟ بو سوالگه هیچ قنده‌ی جواب یۉق.آدملرنینگ سایه‌سینی بالته و تېشه بیلن چاپه‌یاتگن بیر وضعیتده، صمد بیله توریب «مېن پیغمبرمن» - دېب باشینی کونده‌گه قۉیگندی.

حیاتیده «بوندن یامانراغیدن اسره‌سین» - دېب یورگن صمد شونده بیر مرّه‌گه یېتیب کېلدی که، او حیاتینی دوام اېتدیریشی ایندی بوتونله‌ی بیهوده ایمسمیدی؟ پیغمبرلیک دعاسینی قیلگن صمد، گویا، «عرش اعلی»دن توشیب کېلگن آدملرنینگ یوزیگه توفله‌ماقچی ایدیمی؟ یاکه یورتی‌نینگ مقام‌خوانی جۉنه‌یاتگنیدنمی ایدی؟ ویاده، یورتی‌نینگ سفرگه آتلنگن تنیقلی مقام‌خوانینی ایسلب، اۉشه دوتار، اۉشه فریاد و ناله‌لر اوچون‌گینه یشـب کېله‌یاتگن صمد بیردن اۉزینی یېر اوزره «مېن تنگری‌نینگ ایلچیسیمن»، دېیه اعلان قیلیشگه قرار قیلدیمی؟ یا بۉلمسه، «خدانینگ دیوانه‌لرینی» هم شلاق و درّه‌لر بیلن جزالش جزاله‌یاتگن بیر جایده صمد یشب قالیشی ممکنمی ایدی؟ آخر-عاقبتده بیر دیوانه‌نی دارگه آسیشدن عارلنیب، تون قارانغیده اونی ناچار میلتیق بیلن آتیب اۉلدیریب، آوازینی اۉچیردیلر. اولر اوچون صمد دیوانه‌نینگ آوازی شونچه‌لر یاقیمسیزمی ایدی که، آتیب اۉلدیردیلر؟ اولردن یوز اۉگیرگن آلامان «مېن پیغمبرمن» دېگنی اوچون تیلبه صمدگه ایرگشرمی ایدیلر؟ یوزلب سۉراق و خیال ایچیمدن اۉتردی. صمدنینگ آخرگی ایشلری مېنی اۉزیمدن بی‌خبر، جینّی قیلیب ایدی. بیر نېچه کون پیغمبرلیک دعواسینی قیلگن صمدگه

www.ezgu.org

شهر و قیشلاقلریمیز آدملری باشقەچه کۋز بیلن قرەشردی. صمدگه نسبتاً آدملر دلیده قندەیدیر سېوگی و جاذبه بارلیگینی حس قیلیش ممکن اېدی. اۋرتەده قۋرقوو بۋلمسه همّه اونینگ آرتیدن اېرگشیشی تورگن گپ. اگر آرەده قۋرقوو بۋلمسه همّه اونینگ آرتیدن کېتر اېدی. اگر اۋرتەده قوتغو بۋلمسه، کېینچەلیک صمدنینگ قبری برچەنینگ زیارتگاهیگه ایلنیشی ممکن اېدی. بو ایشی بیلن صمد آدملرگه نیمەنیدیر اۋقتیرماقچی اېمسمیدی؟ یشەسین، آفرین، یوز آفرین صمدگه. یورەگی بوتون اېکن! قۋرقمسدن قندەی قیلیب بو گپنی ایتدی اېکن؟ نیمه بۋلگنده هم اونی بو گون-اېرته اۋلدیرردیلر. صمد ایتگنلرینی توشیده کۋرگندی، کۋپ هم مهم اېمسدی.

آدملر اونینگ گپلریدن حیران اېمسدی، کۋپراق تېلبەلیگی، داویورەکلیگی؛ کۋره بیله توریب اۋزینی اۋلیم آغزیگه آتگنیدن حیرتده اېدیلر. صمد بو ایشی بیلن آدملرگه شوندەی بیر تهلکه بارلیگدن هیچ نرسه دېمەگنمیدی؟ آدملر اۋشه کونلری اېل-یورتنینگ سویوکلی مقامخوانی مجبوري سفرگه چیققنی کۋچەلردن اۋتەیاتیب، کۋزیگه سورمه تارتیلگن، تسبیح و اېسکی قَلین کتابی قۋینیده قانگه بېلنیب یاتگن صمدنینگ جنازەسی حقیده هیچ نرسه دېمەگنمی اېدیلر. آتمنینگ یۋل بۋیی ییغلب کېتیشی، اۋزی اوچونمی یاکه صمد اوچونمیدی؟ بیزنینگ سفریمیز صمدنینگ قانلی جنازەسی اوستیدن باشلندی. بو نحس سفریمیز ینه کیملرنینگ جنازەسی اوستیدن اۋتیشی معلوم اېمس.

www.ezgu.org

***

آتم اۋزی‌نینگ سویوکلی و جانیدن عزیز دوتارینی کویدریشگه قرار قیلگندی. مین و آتم نیمه اوچونلیگینی بیلردیک. آنم آتمگه ایتدی:

- ییغله‌منگ، تورتارنی کویدیرمنگ هم. بیرار ییرگه آلیب باریب کۉمرمیز. آتم قیغوگه باتگن و کسل؛ حاولی اۋرته‌سیده کۉزلرینی دوتارگه تیکیب اۋتیرر ایدی. قۉلیده گوگرد و ییر یاغی ییغلردی:

- اینـدی بودوتار بیزنینگ جانیمیزگه بیتمس بلا بۉلدی.

اۋشه اثنا آتم دوتارینی کویدیریشینی ایسته‌مسدیم. خیالیمده آتم مینینگ یوره‌گیمنی کویدیره‌یاتگنده‌ی ایدی. دوتارنینگ یاندیریلیشینی آنم هم خواهله‌مسدی. دوتار اینـدی جانسیز و قوروق یاغاچ ایمسدی. او کیچیک عایله‌میزنینگ اعضاسیگه ایلنیب، حیاتیمیزنینگ اۋتگن لحظه‌لری نشانه‌سی بۉلیب قالگندی. دوتار جان و روح بیلن یوغیریلیب کیتگن، اونینگ کوییب یانیشیگه تماشاچی بۉلیب توره آلمسدیک. آتم دوتارنی سیوگنی اوچون، اونگه کۉنگیل باغله‌گنی حقی یاندیریلمسلیگینی ایستر ایدی آنم. امّا، باشقه بیر گپ هم بار ایدی. آنم کۉپراق مینی دیب دوتار نابود بۉلیشینی خواهله‌مسدی. بو پنهانه گپیمیزنی آتم بیلمسدی. آتم‌نینگ دوتاری مینینگ هم کۉنگلیمگه، قانیمگه سینگیب کیتگنینی بیلمسدی. مین یوره‌گیم تک-پوک قیلیب، اوزاقدن، اوی‌نینگ پنجره‌سی آرتیدن بو

www.ezgu.org

صحنه‌نی کۉریب توریبمن. آتم بو قراریدن وازکېچسه‌یدی کاشکی. آنه، مېن اوچون یالوارینگ.

اۉغلی‌نینگ کۉنگلی اوچون دوتارنی کویدیرمه‌سین. مېنی اونگه هلی ایشیم بار. او بیلن مېنینگ هلی قیلینمه‌گن و قیلیشیمیز کېره‌ك بۉلگن ایشیمیز کۉپ. تۉستدن آنم مېنینگ آتیمنی تیلگه آلیب آتمگه:

- اۉغلینگیز اوچون کویدیرمنگ، او حاضر سیزدن کۉره یخشیراق دوتار چېرته‌دی، -دیدی.

آتم آتیلنیب، اوچیب توشدی و باشینی کۉتریب، حیرت بیلن آنمگه قره‌دی. افتیدن آنم‌نینگ گپینی یخشی انگلمه‌گن کۉریندی. معنالی قره‌ش بیلن آنمگه:

-نیمه دېدینگ، توشینمه‌دیم؟

آنم:

- سیز و بیز دنیادن بیخبر، اۉزی اۉرگنیب آلیبدی. سېزدیک چله‌دی دوتارنی، -دیدی.

آتم ایشانقیرمه‌ی، حیرتلنیب، توتارگه تیکیلیب چوقور اۉیگه تالدی. شاید اۉشه سۉره‌یاتگن کونلر حقیده اۉیله‌یاتگندی:

www.ezgu.org

- دوتارگه بیراو قۋل تیگیزدیمی؟

-کیم قۋل اوره‌دی؟ قیسی‌دیر جن قۋل اورگن بۋلسه کیره‌ک، - دیب جواب قیلدی آنم.

آتم حیرتده ایدی. آتم دوتارنینگ تابی قاچگنینی بیلردی، بیراق، مین طفیلی دوتار بوزیلگنینی گمان قیلیب، اۋیلب هم کۋرمه‌گن. قۋیرده قۋیمه‌ی آنم:

- دوتارنی یاندیرمنگ، قۋیینگ شو باله گاه پیلّه پسخانه‌گه توشیب مشق قیلیسین،- دیردی.

آتم حیرتلنسه حقلی ایدی. چونکه آلدینلری دوتارگه نسبتاً مینده قیلچه بۋلسین قیزیقیش توغیلگنینی سیره کۋرمه‌گن. آتمدن قۋرققنی اوچون آنم بو سرنی دایم یشیریب ایتمه‌ی کیلردی. اۋشه پیتلری مین آتم‌نینگ کۋزیدن یشیریب دوتاری بیلن اۋینه‌گنیمنی بیلیب قالسه ایسی چیقیب کیتردی. ییر و کۋکنی بیر-بیریگه اورردی. امّا، ایندی بو پیت سرلرنی آچیشگه جوده قوله‌ی ایدی. آتم ایتیک‌دوزلیک دوکانیگه کیتسه، اوییمده یالغیز قالگن کونلریم، دوتارنی بخمل پوشیدن چیقریب چله باشلردیم. آنم قولاق آسردی، چله آلیشیمنی کۋریب توررردی. آنم‌نینگ قولاقلری دوتار اونلریگه یخشی اۋرگنیب قالگندی. تیزده یَیقب قالر و دوتار پرده‌لری قنده‌ی اوشلنیشینی بیلیب توررردی. گاه پیلّه قَی ییرده ناتۋغری چلگنیمنی

www.ezgu.org

ایتیب توررد‌ی. آنم‌نینگ قولاقلری مېندن کۉره یخشیراق دوتار اونیگه آشنا اېدی. دوتارنی یخشی چله آلیشیمنی بیلگن آنم‌نینگ یوزیگه سېوینچ موجلنر، حیرت ایله مېنگه و دوتار سیملری اوزره اۉینه‌یاتگن برماقلریمگه تیکیلیب هیجان بیلن:

- قَی یېردن اۉرگندینگ، کیمدن؟ - دېردی.

کېین اېسه ایسریق توته‌تیب، اونی باشیم و دوتار اوزره ایلنتیرر، ایلکمگه کۉز مونچاق تیکیب قۉیردی. دعالر قیلیب، سوخ بۉلمه‌سین، دېب طومار- تعویذلرنی بۉینیمگه آسردی.

آتم حیرتلنگنیدن ایشانمسدی. دوتارینی آلیب آنمگه توتقزدی. محزون و ایکّی‌لنگن بیر حالتده:

- قنی کۉره‌ی، چلسین-چی؟ - دېدی.

افتیدن آنم یالغان ایتگنده‌ی گویا. باشیده یوره‌گیم بېتلمه‌دی. اېپله‌ی آلمه‌یمن، دېدیم. آنم بجره آله‌سن، دېب توریبدی. آخری قبول قیلدیم. بیراق، قۉرقر اېدیم. بلکه،آتم مېنی سینه‌ماقچی بۉلگندیر. یشیرینچه دورتار چله آلیشنی، هر کونی اونینگ دوتاری بیلن مشغول بۉلیشیمنی آتم بیلگنده اېدی، هر دایم آنم ایتیب یوره‌دیگن قیامتنی باشیمگه سالمسمی اېدی؟ بو دوتاردن آتم کۉنگیل اوزگن، دېب ایچیمده اۉیله‌دیم. کویدیریشنی

www.ezgu.org

ایسته‌یدی. بیلدیم که، دوتارینی آلیب یشیرینچه چلسم هم آتم‌نینگ اچّیغی چیقمه‌یدی.

آته-آنم دهلیزگه چیقیشلری و یاتاقده یالغیز قالیشیم شرطی بیلن دوتار چلیشگه کۉندیم. قبول قیلدیلر. ایشیک و پنجره‌لرنی یاپدیلر. دوتارنینگ سېسی تشقریگه ایشیتیلمه‌سین، دېب کۉرپه‌لرنی ایشیک و پنجره‌لرگه توتدیلر. قۉرقنیمدن یوره‌گیم شدت بیلن اورر، دوتارنی قۉلیمگه آلیب سېکین-سېکین دوتارنی چېرته باشله‌دیم. بیرینچی اۉشه آسانراق کویدن باشلب چله کېتدیم. چلدیم. چلدیم. چلدیم. بیر پیت کۉز آچیب قره‌سم آتم کۉزیاشلری ایله تېپه‌مده توریبدی. سۉنگ دوتارنی قۉلیمدن آلیب، یانیمگه اۉتیریب:

- فقط بیر جایی، ایشیت، منه بونده‌ی...

دوتارنی چلدی، تېزده کۉزیگه یاش کېلیب تشقریگه چیقیب کېتدی. آنم آتم‌نینگ آرقه‌سیدن یوگوردی:

- ینه کویدیرماقچیمیسیز؟

آتم بقیردی:

- نېگه کویدیرمه‌ی؟ باشقه چاره‌یۉق. اونی اۉتده یاقیش کېره‌ک.

تغین سېکین گیپینی دوام ایتدیردی:

www.ezgu.org

- یوزیمنی قاره کویەگه بۆیب، اېشککه تېسکری میندیریب، دوتارنی بۆینیمگه آسیب، «آدملر اووو! قرەنگلر، تماشا قیلینگلر، منه سېویملی دوتاچیلرینیگیز» - دېیه شهر بۆیلب ایلنتیریشلرینی یاقتیرەسنمی؟

آنم جیم بۆلیب، حاولیده اۆتیریب قالدی. تیزّەلرینی قوچاقلەگنچه کۆز یاشی قیلدی. آتم‌نینگ «انچەدن بویان کوی-قۆشیق اېشیتیش گناه سنەلەدی»، - دېب ایتگنلری تۆغری چیقدی. بعضیلرنینگ دوتار، دنبوره، طبله، رباب و دایرەلرینی بۆیینلریگه آسیب، یوزلرینی قارەلب، اېشککه تېسکری میندیریب شهر ایلنتیرگن؛ اېرته-ایندین آتم‌نینگ گلی کېلیب توریبدی. اولر کېلیشیب اویلرنی تینتاو قیلیشەدی.

شو تارنی تاپسەلر بارمی، بیر نېچه ییل دوامیده ییققن عزت و آبرویمیز برباد بۆلەدی. یۆق، کویدیریش کېرەک دوتارنی. خدا مهربان. بو قاره شرپه و بولوتلر غایب بۆلیشسه اونگه باشقه دوتار تاپیب بېرردیم، - دېردی آتم.

آتمگه یاقردېک قیلیب دوتار چله آلگنیمدن شادلیککه غرق اېدیم. قایللتیب دوتار چلیب، قیامت برپا قیلیب قۆشیق ایتگنیمنی قمر کۆرسین، دېگن کونلر ایلینجیده قنات باغلب آلگندیک یورەگیم اوچیشگه تلپینردی. قمر بیلسه اېدی که، مېن خالەسی‌نینگ اۆشه قالاق اۆغلی و دوتارچی‌نینگ بالەسی‌من. آتم‌نینگ «بو قاره بولوتلر سوریلسه، سېنگه باشقه دوتار تاپیب بېرەمن»، دېگن گپیدن خورسندمن. مېن اېسه

www.ezgu.org

كويديرينگ دوتارنى، بيز خاموش تورمه‌يميز بَرى بير. ب وقاره بولوتلر كېتسه، همّه نرسه ايزيگه توشيب كېته‌دى، دېيمن.

شام اېدى،آتم يېرگه اۋتيريب، قۋللرينى تيزّه‌لريگه قۋيگنچه، يانيب باره‌ياتگن دوتار چۆغلريگه قرر اېدى. چۆغلر هلى بېرى اۋچه‌ديگن اېمس. آنم حاولى ايوانيده نماز اۋقيب تورگن جاييده كيم‌دير يوگيره كېلدى. آتم بيلن سلاملشدى.

غيره-شيره شام قارانغيسيده بيلديم كه، آتم‌نينگ تنيشلريدن بيرى كېليب، يانيگه اۋتيريب بير نرسه‌لرنى شيبير-شيبر گپيردى اونگه. خياليگه كېلديمى، ياكه، آنم غيبدن بير نرسه‌نى سيزگنده‌ى بۆليب نمازينى توگتمه‌ى، درحال تشويشلنيب سۆره‌دى:

- نيمه بۆليبدى؟

آتم خودّى، هر لحظه بير ناخوش خبرنى كوته‌ياتگن كيشيدېك چۆغلرگه كۆز تيكيب، ساووق‌قانليك بيلن:

- جنازه بۆليبدى، -دېب جواب قيلدى.

تاووشلرى اچّيق كوچسيزليك يوكينى تشى ياتگنده‌ى. بونده‌ى بير واقعه بۆليشينى همّه بيله‌ياتگنده‌ى اېدى. اونينگ آلدينى هيچ كيم آله آلمسمى اېدى؟ اېرته‌گه جنازه دېگندى، آتمگه خبر كېلتيرگن تنيش دوستى.

www.ezgu.org

خالم‌نینگ قیزی قمرنینگ جنازەسی... داد اې، بیداد اې! آخری قمرسیز بۉلدیک، قمردن جدا بۉلدیک... مېن آخر-عاقیتده او خرابلیک قیلەدی، دېردیم. قمر اۉزینی یاندیرگندی. آنم اۉزیدن کېتیب ییقیلدی. برچەنینگ باشیگه کېلگن قۉرقینچلی بو بلا-آفتلرلر قمرنی هم چېتلب اۉتمسلیگینی اولر بیلیشر اېدی. کوتیلمەگن حادثه اېمسدی. اینیقسه، انه بو اوزاققه چۉزیلمەی یوز بېریشینی بیلردی. آنم جای نماز اوستیده غش تارتدی. اونینگ قاره شامده چینقیرەگن ییغی-فریادی کۉککه بیر کۉتریلدی-یو، اۉچیب قالدی. دوتار چۉغلریدن کۉزینی اوزمەی تورگن آتم حیرتگه قالدی. خالەم‌نینگ قیزی نیمەگه اۉزیگه اۉت قۉیگندی؟ هی نامردلر، نامردلر...

یوزلری جون باسگن نامردلردن بری خالەم‌نینگ قیزی قمرنی خاتینلیککه آلماقچی اېکن.

آتم دوتاری‌نینگ قیزغیش بخمل پوشی حاولی اۉرتەسیده توشیب یاتردی. بخمل پوش‌نینگ یلتیرەگن میتّی یولدوزچەلری قیتیب کۉز قیمتیمەدی.

و آتم‌نینگ سېسلری، یاکه، بیلمەدیم کیم‌نینگ‌دیر... احتمال اوزاق-اوزاقلردن نا تنیش کیمسەنینگ صدالری اۉشه ویرانه زمین و زماندن قولاغیمگه اېشیتیلیب، دوتارنینگ جان‌گداز نوالریگه جۉر حالده:

www.ezgu.org

- ارّه جبرینی تراق ساچینگ‌نینگ عشقیدین چیکر، - دیگن خوانیشلر ینگره‌ماقده ایدی.

باشیم ضرب ییگنده‌ی ایلنه‌دی. شاید کویگن دوتارنینگ چوقور ناله‌لری، شعرلر، آتم‌نینگ اؤچیب قالگن کؤنگیللرنی یاندیرووچی کویلری تامان آغیب کیتگندیر باشیم. آنم قیتیب جای نماز اوستیدن تورمه‌دی. مین بیر دوتار تاپسم، کوی چلیب قیامت برپا قیلسم، ایچیمده‌گی دردیم، دلیمده‌گی غصّه‌لریمنی مقام تیلیده قمرگه بیر-بیر بیان قیلسم، دیگن امیدده ایدیم.

***

آلیس-آلیسلرده پشاور شهری‌نینگ توتون و غبارگه باتیب یاتگن چیراقلری کؤزگه کؤرینه‌دی. بو یاروغلیکنی کؤریب سیویندیم. او ییرده دوتار چله آلیشیم ممکن ایدی. توتون و چنگ-تؤزانگه چؤککن بو یاروغلیک‌نینگ او تامانیده نیمه‌لر کیچه‌یاتگنینی بیلمه‌سک هم، کیتیب باره‌ییمیز. مین بیر دوتار تاپه‌من، کیین، شو دوتار ایله بلند آوازده کویلب، اؤز یورتیمگه بیر کون قیته‌من، دیگن امیدده ایدیم. شونده، قمر دیوار و ایشیکلر آرتیدن توریب، مینینگ ناله‌لریمگه قولاق توتسه ایدی، دییمن اؤزیمچه.

شو پیت آتم‌نینگ امیدسیز، مونگلی آوازینی ایشیتدیم. مین بیرار نرسه سؤره‌مه‌گن ایسم-ده:

www.ezgu.org

- هيچ نرسه کۆرينمەيدی. يۆق باله جان... هيچ نرسەدن درک يۆق. تون قارانغوسيدن اۆزگه نرسه يۆق. فقط قارانغيليک، - دېردی آتم.

تويەگه باقديم. آتم تويه اوستيده ايمس. قۆرقوو باسدی، تشوشلنديم.

شو آرەده آليسلردن بير مقامخوان عيالنينگ:
- ارّه جبريدن تراق...، - دېگن قيغولی آوازی ايشيتيلردی.

شو آرەده تېلبه بير اېرککنينگ:
- بو مېندير آخر زمان پيغمری، - دېگن فريادی قولاغيمگه چلينردی.

و سۆنگ کوليب:
- توبه يېی خدايم، بوندن بدتريدن اسرەسين! - دېر ايدی.

ينه تويه تامانگه تيکيلديم. قارانغی ايدی، آتم تويه اوستيده ايمسدی. تويه بۆلسه، کۆزی تۆله اويقو، هارغين احوالده، کَوشەگنچه سېکين-سېکين آديملب يۆل باسيب بارەياتگندی. تويه آتمنينگ نيمه بۆلگنی و قَی يېرده توشيب قالگنيدن بیخبردەی گويا. تېورەک-اطرافيمگه قرەديم، همّه ياق ساکن، زيم-ضيا قرانغيليک حکمران ايدی. کمرنگ ينگی آی آسمانده سوزەياتگندی. بيراق، تويه مينيب بارەياتگن آتم راستدن هم يۆق!

خدايم، يۆقسه قَی يېرده آتم؟

www.ezgu.org

www.ezgu.org

یازووچی‌نینگ بیوگرافی‌سی

عبدالقادر مرادي ١٣٣٧- ییلده مزار شریف شهریده توغیلدی. او حلی یېتّی یاشنی تۉلدیرمه‌گن ایدی که اونینگ عایله‌سی فاریاب ولایتی‌نینگ اندخوی تومنیگه کۉچیب کېلیب، اۉشه یېرده یشثگه باشله‌دی.

مرادي باشلنغیچ، اۉرته و لیسه دورینی اندخوی شهری‌نینگ ابو مسلم خراساني لیسه‌سیده بیتیردی.

او مکتب‌نینگ اۉرته دوریدن باشلب ادبي کتابلر مطالعه‌سیگه قیزیققن ایدی و دایمي روشده تاغه‌سی‌نینگ کتابخانه‌سی و عامه کتابخانه کتابلریدن فایده‌لنیب تورر و بعضاً حکایه یازیشنی توتینردی.

١٣٥٧- ییلده کابل بیلیم یورتی‌نینگ ژورنالیزم بۉلیمیده تحصیلگه باشلب، بیر سمسترنی موفقیتلی تماملەگچ، او دولت تامانیدن سیاسي تعقیب آستیگه قالیب، درسلرینی ناتمام ترک اېتیشگه مجبور بۉلدی.

سۉنگ، بیر مدت شبرغان شهریده معلملیک بیلن شغللنیب، کېین اېسه مذکور شهرده و کابلده «باختر خبر آژانسی»نینگ مخبری صفتیده ایش بجردی. شو جریانده او دایمي روشده حکایه یازردی، اما اولرنی نشر اېتدیرمسدی.

آلتمیشینچی ییللردن کېین «افغانستان یازووچیلر انجمنی»ده تنیقلی یازووچیلردن بۉلگن «واصف باختري» و «رهنورد زریاب» بیلن تنیشیب، مذکور انجمن نشریه‌لریده حکایه‌لرینی نشر اېتدیریشگه باشله‌دی.

www.ezgu.org

اونینگ، «شبی که باران می‌بارید» نامی بیرینچی حکایه‌لر تۉپلمی ۱۳۶۹- ییلده «افغانستان یازووچیلر انجمنی» تامانیدن کابلده نشر ایتیلیب، «ناصر خسرو بلخي فرهنگي مرکزی»نینگ «ایکّینچی اۉرینلی» ساورینینی ایگللشگه موفق بۉلدی.

مرادي، کابل‌نینگ ایچکی اوروشلری جریانیده عایله‌سی بیلن پشاورگه مهاجرت قیلدی، سۉنگ اۉشه ییرده یشب، اوچ یریم ییل دوامیده «یونسکو» تامانیدن تأمینلنه‌یاتگن و «بی‌بی‌سی رادیوسی» چارچوبه‌سیده باله‌لر اوچون فعالیت آلیب بارووچی بیر مجله‌ده ایشگه کیردی. پشاورده اونینگ حکایه‌لری افغانستانلیک نشریه‌لر آرقه‌لی متصل نشر ایتیلردی. شونینگ‌دیک، «صدایی از خاکستر» ناملی ایکّینچی حکایه‌لر تۉپلمی ۱۳۷۴- ییلده چاپدن چیقدی.

مردای، سۉنگ هالند مملکتیگه هجرت قیلیب، حاضرگچه عایله‌سی بیلن اۉشه ییرده یشب کیلماقده. اما اونینگ اثرلری آلدینده‌گی‌دیک پشاورده چاپ ایتیلر ایدی. «رفته‌ها بر نمی‌گردند» تۉپلمی ۱۳۷۶، «سرمه و خون» رومانی ۱۳۸۲، «دختر شالی‌های سبز» تۉپلمی ۱۳۸۶ و «برگ‌ها دیگر نفس نمی‌کشند» ناملی رومانی ۱۳۸۸- ییلده چاپدن چیقدی. همده، «شمع‌ها تا آخر می‌سوزند» ناملی سیلنمه حکایه‌لر تۉپلمی تهران‌ده «آتنا» نشریاتی تامانیدن ۱۳۸۴- ییلده، «چشم‌های سیاه بهار» ناملی تۉپلمی «بامیان» نشریاتی تامانیدن ۱۳۹۳- ییلده فرانسه‌ده و «خواب تلخ» ناملی حکایه‌لر تۉپلمی آمو نشریاتی تامانیدن ۱۴۰۰- ییل تهران‌ده چاپ ایتیلدی.

شونینگ‌دیک، اونینگ حکایه‌لریدن بیر قطاری ذاکر عمري تامانیدن اۉزبیک تیلیگه اۉگیریلیب، «تاغه تیمیرچی» و «تۉپه‌لنگ کونی» نامی بیلن مزار شریف شهریده نشر ایتیلگن.

www.ezgu.org

اۋزیمیزنینگ کم‌سوقوم یازووچیمیز قادر مرادي کافکاچه یازیش یۋلینی تجربه قیلدی. قادر مرادي‌نینگ «سورمه و خون» رومانی (قۋلینگیزده‌گی اثر)، «کیمیانینگ کۋزلری» و ینه قطار حکایه‌لری عیناً کافکا نفسی تېککن شاه بدیعیت نمونه‌لردیر. «قار یاپینگن بابا» حکایه‌سیده هم کافکانینگ نفسی اوف اوریب توره‌دی. قادر مرادي‌نینگ اوشبو حکایه‌سیده سمبولیزیم و رومانتیزیم عنصرلرینی قاریشتیریب، سینگیدره آلگن. ادیب‌نینگ اوغانستان یازووچیلری آره‌سیده یوکسک موقعی بار. امّا، اونی تن آلمسلیک، تورکستان-اۋزبېک اۋغلانی بۋلگنی اوچون کۋره آلمسلیک اولرده کۋپراق حکمرانلیک قیله‌دی.

منگوپیدیا
ManguPedia

www.ezgu.org